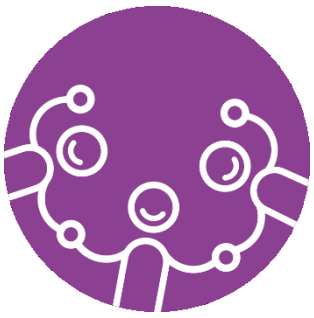

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma 2020-2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa

1. Sisällysluettelo

1. Johdanto ***2***

1.1. Ohjelman tarkoitus ja rakenne **2**

1.2. Ohjelman valmistelu **3**

2. Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet ***4***

2.1 Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee **4**

2.2 Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen **11**

2.3. Nuori luottaa yhteiskuntaan - yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat **13**

3 Suomen tavoitteet nuorisoalan kansainväliselle ja eurooppalaiselle yhteistyölle ***17***

4 Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset sekä painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle ***19***

LIITE 1: VANUPO 2020–2023 - Nuorten kasvu- ja elinolojen tilannekuva ***23***

LIITE 2: Nuorten sekä nuorisotyön ja –politiikan keskeisten tahojen kuuleminen Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman 2020–2023 valmistelussa ***30***

1. Johdanto

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma VANUPO on lakisääteinen, valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Ohjelmassa hallitus määrittelee nuorisopoliittiset tavoitteensa ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Lisäksi ohjelma linjaa nuorisotyötä, mukaan lukien nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten painopisteet sekä kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle. Ohjelma hyväksytään valtioneuvoston periaatepäätöksenä.

VANUPOn säädösperusta on voimassa oleva nuorisolaki 1285/2016. Lain 5 §:n säännöstä ohjelmasta täydentää valtioneuvoston 13.4.2017 voimaan tullut asetus nuorisotyöstä ja –politiikasta (211/2017). VANUPOn sisältöä ohjaavat myös hallituksen nuoria koskevat kirjaukset. Nyt käsillä oleva, vuosille 2020-2023 laadittu ohjelma on järjestyksessään toinen.

Nuorisolain mukaan **nuorisotyöllä** tarkoitetaan nuorten kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukemista. Lain mukaan **nuorisopolitiikalla** puolestaan tarkoitetaan nuorten kasvu- ja elinolojen sekä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantamista. Nuorisopolitiikka on alle 29-vuotiaisiin kohdistuvaa ikäkausipohjaista politiikkaa.

Yksi VANUPOn päätavoitteista on nuorisopoliittisen näkökulman juurruttaminen osaksi julkisen sektorin päätöksentekoa. Ohjelman lähtökohtana ja viitekehyksenä on pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelma ”Osallistava ja osaava Suomi”. Voimassa olevassa hallitusohjelmassa nuorisopoliittiset teemat ja toimenpiteet ovat esillä poikkeuksellisen laajasti.

VANUPO on hallituksen työkalu hallitusohjelman nuorisopoliittisten tavoitteiden toimeenpanemiseksi, sekä tavoitteiden poikkihallinnollisen toimeenpanon varmistamiseksi. VANUPO keskittyy erityisesti niihin tavoitteisiin, joiden saavuttaminen edellyttää poikkihallinnollista toimeenpanoa. Siksi VANUPO ei sisällä kaikkia eri hallinnonaloilla toteutettavia nuoriin kohdistuvia yksittäisiä toimia.

Hallitusohjelman mukaisesti VANUPOssa on otettu pääteemoiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Syrjäytymistä ehkäistään tehokkaimmin varmistamalla jokaiselle nuorelle merkityksellisen elämän edellytykset. Näitä päämääriä tavoitellaan ohjelmassa kolmen tavoitekokonaisuuden kautta:

- Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee
- Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen
- Nuori luottaa yhteiskuntaan - yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat

1.1. Ohjelman tarkoitus ja rakenne

VANUPO sisältää kolme osuutta. VANUPOn lakisääteinen tehtävä on ensinnäkin sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden määrittelemät nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ne toimialallaan edistävät nuorisolain 2 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamista ohjelmakaudella. Toiseksi ohjelma asettaa kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle. VANUPOn kolmas osuus koskee nuorisotyön kehittämistä. Se sisältää nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset ja painopisteet nuorisolain 19 §:n mukaisten nuorisoalan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle. Osaamiskeskukset ovat opetus- ja kulttuuriministeriön väline nuorisotyön kehittämiseen ja nuorisotyön ajankohtaisiin tarpeisiin vastaamiseen.

VANUPOn toimeenpanossa on tärkeää tunnistaa ja ottaa huomioon useita muita hallituksen ohjelmia ja läpäiseviä toimintapolitiikkoja, kuten valmisteltava tasa-arvo-ohjelma, digitalisaation edistämisen ohjelma sekä lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Yhdensuuntaisuus ja johdonmukaisuus VANUPOn kanssa varmistetaan myös valmistelussa olevan demokratiaohjelman kohdalla, kuin myös valmisteilla olevan selontekona toteuttavan asuntopoliittisen ohjelman suhteen. Kattava kooste ohjelman toimeenpanossa huomioonotettavista ohjelmista ja toimintapolitiikoista on kerätty yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen tilannekuvaan. (Liite 1: VANUPO 2020–2023- Nuorten kasvu- ja elinolojen tilannekuva).

Valtakunnallinen ohjelma kattaa kaikki nuorisolain tarkoittamat alle 29-vuotiaat nuoret. Ohjelman painopisteet kuitenkin kohdistuvat erityisesti nuoruuden ydinalueeseen, eli noin 12–25-vuotiaiden nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämiseen. Hallitusohjelman mukaisesti hallituskaudella käynnistetään parlamentaarinen komiteavalmistelu kansallisen lapsistrategian luomiseksi. Se luo hallituskaudet ylittävän ja eri hallinnonalat yhdistävän lapsi- ja perhemyönteisen Suomen vision. Lapsistrategia perustuu tietoon ja tutkimukseen sekä edistää Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanoa. VANUPOn ja strategian suhde on toisiaan tukeva ja täydentävä VANUPOn kohdistuessa erityisesti nuoren itsenäistymisvaiheeseen ja lapsistrategian painottuessa alle 18-vuotiaisiin.

1.2. Ohjelman valmistelu

VANUPOn valmistelua on ohjannut toimeksiantonsa mukaisesti hallituksen lapsi- ja nuorisopoliittinen ministeriryhmä, antaen valmistelulle poliittista ohjausta. Ministeriryhmään kuuluvat:

tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen (puheenjohtaja),
perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiuru,
ympäristö- ja ilmastoministeri Krista Mikkonen,
sosiaali- ja terveysministeri Aino-Kaisa Pekonen sekä
pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri Thomas Blomqvist.

VANUPOn valmisteltiin opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämässä poikkihallinnollisessa virkamiesten muodostamassa yhteistyöryhmässä, jonka tehtävänä on myös seurata ohjelman toteutumista ohjelman koko voimassaolokauden.

Ministeriryhmä tulee hallituksen toiminnan puolivälitarkastelun yhteydessä arvioimaan ohjelman toteutumista ja arvioon perustuen tekee tarvittaessa valtioneuvostolle ehdotuksen ohjelman tarkistamiseksi.

VANUPOn valmistelun aloitustilaisuus ”Kohti uutta VANUPOa 2020-2023” järjestettiin 19.6.2019 ja siihen osallistui laaja joukko viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Valtion nuorisoneuvosto antoi lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti lausunnon ohjelmaan otettavista asioista 6.6.2019. Kaikille avoin Webropol-kysely ohjelman sisällöistä ja kohderyhmistä toteutettiin 1.7.–15.8.2019. Valmistelussa kuultiin suoraan 1 890 nuorta 104 eri paikkakunnalta. Kuulemiseen osallistuneet nuoret olivat 11–29-vuotiaita ja heitä kuultiin kouluissa, oppilaitoksissa, nuorisotiloissa, harrastus- ja järjestötoiminnassa, nuorten työpajoilla, kirjastoissa, kauppakeskuksissa, Ohjaamoissa ja myös sähköisten kanavien kautta. Nuoret haastateltavat edustivat 18 eri äidinkieltä. Nuoria haastattelivat Humanistisen ammattikorkeakoulun 120 yhteisöpedagogiopiskelijaa ja haastattelut toteutettiin syyskuussa 2019.

Lausuntokierros ohjelmaluonnoksesta järjestettiin 14.10.–4.11.2019. Ohjelman valmisteluun liittyvää nuorten sekä nuorisotyön ja –politiikan keskeisten tahojen kuulemista sekä siitä saatuja tuloksia on kuvattu yksityiskohtaisemmin liitteessä (Liite 2: Nuorten sekä nuorisotyön ja –politiikan keskeisten tahojen kuuleminen Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman 2020–2023 valmistelussa).

2. Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet

VANUPO sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden toimenpiteet, joilla ne toimialallaan edistävät nuorisolain (1285/2016) 2 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamista ohjelmakaudella. Nuorisolain tavoitteena on 1) edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa; 2) tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista; 3) tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa; 4) edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumista; sekä 5) parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat 1) yhteisvastuu, kulttuurien moninaisuus ja kansainvälisyys; 2) kestävä kehitys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen; sekä 3) monialainen yhteistyö.

VANUPOn avulla tehostetaan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseen käytettävien, eri toimialoilla olevien voimavarojen tuloksellista käyttöä. Yksittäisten, hallinnonalakohtaisten toimenpiteiden sijasta VANUPO keskittyykin niihin laajoihin nuorisopoliittisiin kysymyksiin, joiden ratkaiseminen edellyttää eri hallinnonalojen saumatonta, johdonmukaista ja samansuuntaista toimintaa.

Ottaen huomioon hallitusohjelmaan sisältyvät nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet sekä hallituksen muissa strategioissa ja ohjelmissa tehtävä työ, hallitus linjaa kolme nuorisopoliittista tavoitekokonaisuutta, jotka toteutetaan vuosina 2020–2023:

- Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee
- Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen
- Nuori luottaa yhteiskuntaan - yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat

Ohjelman toimenpiteiden toteutuksen lähtökohtana on Suomen kaksikielisyys. Ohjelman toimeenpanossa otetaan huomioon nuorten erilaiset lähtökohdat (esimerkiksi etninen alkuperä, kieli, sukupuoli ja toimintakyky) sekä edistetään kaikkien nuorten yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumista. Osana toimenpiteiden toteutuksen suunnittelua tehdään sukupuolivaikutusten arviointi.

2.1 Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee

Nuoren arjen sujumista parannetaan takaamalla nuorelle pääsy koulutukseen ja työhön, varmistamalla taloudellinen turva ja taloudenhallintataidot sekä vahvistamalla nuoren mielenterveyttä. Syrjäytymistä ehkäistään tehokkaimmin varmistamalla jokaiselle nuorelle merkityksellisen elämän edellytykset.

Nuorisotakuulla turvataan nuoren pääsy koulutukseen ja työhön

Hallitusohjelman mukaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai alle 30-vuotiaalle valmistuneelle taataan joko työ-, työharjoittelu-, työkokeilu-, työpaja-, oppisopimus- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden aikana työttömyyden alkamisesta.

Ohjaamoissa, etsivässä nuorisotyössä, työpajatoiminnassa sekä muissa nuorten palveluissa kohdataan paljon haastavissa elämäntilanteissa olevia nuoria, joista monet tulevat ”takamatkalta” valmiuksissaan selviytyä itsenäisesti työelämässä, mutta saattavat sopivaa apua saadessaan kuntoutua ja vahvistua nopeastikin. Keskeisiä nuorten haasteita, jotka pitkittyessään johtavat jopa työkyvyttömyyteen ovat mm. itseluottamuksen puute, sosiaalinen jännittäminen, yksinäisyys, näköalattomuus ja tunnistamattomat oppimisvaikeudet.

Toimenpiteet:

- Nuorisotakuun puitteissa vahvistetaan niitä palveluja, joissa kohdataan haastavissa elämäntilanteissa olevia nuoria. Nuorisotakuussa lisätään mahdollisuuksia kasvokkain tapahtuvaan tukeen kehittämällä ohjaamo-toimintaa. Psykososiaalista tukea Ohjaamo-toiminnassa tarjoavan Onni-toimintamallin juurruttamista jatketaan.
- Ohjaamojen verkostoa kehitetään ja vahvistetaan edelleen.
- Nuorisotakuun toimeenpanossa varmistetaan tiedonkulku viranomaisten välillä toimenpiteiden ja hankkeiden koordinaatiossa valtioneuvoston tasolla. Tavoite varmistetaan tiiviillä yhteistyöllä erityisesti työ- ja elinkeinoministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön välillä.
- Palvelurakenneuudistuksissa huomioidaan nuorisotakuun tavoitteiden toteutuminen.

Kohderyhmä: Alle 25-vuotiaat ja alle 30-vuotiaat valmistuneet.
Koordinoiva ministeriö: TEM
Yhteistyökumppanit: STM ja OKM
Seurantamittarit: Nuorisotakuun kohderyhmään kuuluvien nuorten työttömyysjaksojen kesto. Virta yli kolmen kuukauden työttömyyteen.

Nuoren tarpeet, palvelut sekä etuudet tunnistetaan ja otetaan huomioon sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa

Suomalainen sosiaaliturva koostuu toimeentuloa turvaavista etuuksista ja palveluista. Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on taata ihmisille ennakoitava turva eri elämänvaiheissa ja elämäntilanteiden muutoksissa.

Sosiaaliturvauudistuksen keskeisenä tavoitteena on, että etuudet ja palvelut nivoutuvat paremmin yhteen ja toimivat joustavasti ja oikea-aikaisesti. Sosiaaliturvan tulee tukea nuorten osallisuutta, toimijuutta ja toimintakykyä, kouluttautumista ja työllisyyttä sekä vastata nuorten merkityksellisyyden kokemuksen tarpeisiin. Yhtenä uudistuksen tavoitteena tulee olla, että mahdollisimman harva nuori jää pitkäksi aikaa vähimmäisturvan eli toimeentulotuen varaan. Uudistus ulottuu kahdelle eduskuntakaudelle.

Toimenpiteet:

- Sosiaaliturvaa kehitettäessä otetaan huomioon nuorten elämänvaiheesta johtuvat erityiset tarpeet.
- Sosiaaliturvauudistuksessa palvelujen ja etuuksien kokonaisuuksia tarkastellaan läpileikkaavasti nuorten tarpeet huomioiden.
- Sosiaaliturvan uudistamisella pyritään myös nuorten pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen vähenemiseen.
- Pyritään kiinnittämään nuoret koulutukseen ja työelämään eri elämänvaiheessa huomioimalla mahdollisen erityisen tuen ja muiden erityisjärjestelyjen tarve.

Kohderyhmä: alle 29-vuotiaat.
Koordinoiva ministeriö: STM
Yhteistyökumppanit: OKM, TEM, [VM]
Seurantamittarit: Määritellään osana sosiaaliturvauudistusta

Vahvistetaan nuorten mielenterveyttä

Mielenterveys- ja päihdehäiriöt aiheuttavat pääosan nuorten terveyshaitoista. Ne ovat merkittävä syrjäytymisen ja pitkäaikaisen työkyvyttömyyden riskitekijä. Nuoruusikä (ikävuodet 13–22) on monien mielenterveyden häiriöiden tyypillinen alkamisikä. Kolme neljästä elämänaikaisesta mielenterveyden häiriöstä puhkeaa ennen 25 vuoden ikää. On arvioitu, että 20–25 prosentilla nuorista on jokin mielenterveyshäiriö. Ehkäisevä

mielenterveys- ja päihdetyö, alkavien häiriöiden ensioireiden tunnistaminen sekä lievien ja keskivaikeiden mielenterveys- ja päihdehäiriöiden hoitaminen kuuluvat jokaisen terveydenhuollon ammattilaisen työhön opiskeluterveydenhuollossa. Palvelujen saatavuudessa on kuitenkin puutteita ja niin sanottu ”poislähettämisen kulttuuri” jatkuu eli opiskelija lähetetään pois opiskeluterveydenhuollosta johonkin muuhun palvelupisteeseen. Näin toimiessa on suuri vaara opiskelijan tippumisesta palvelujen välimaastoon ja jäämisestä ilman mitään palvelua. Onkin erityisen tärkeää, että kunnissa ja jatkossa mahdollisesti maakunnissa huolehditaan opiskelijoiden mielenterveyden häiriöiden perustason hoidon järjestämisestä osana opiskeluterveydenhuoltoa.

Uusi mielenterveysstrategia korostaa mielenterveyden perustan rakentumista lapsuudessa ja nuoruudessa. Kasvuympäristö ja opiskeluympäristö tukevat mielenterveyttä ja tarjoavat mahdollisuuden psyykkisten voimavarojen positiiviselle kehittymiselle. Strategian linjaukset sisältävät neuvoloiden, oppilas- ja opiskelijahuollon (joka sisältää koulu- ja opiskeluterveydenhuollon) sekä muiden lasten ja nuorten perustason palveluiden mielenterveystyön riittävien voimavarojen ja ammattiryhmien välisen yhteistyön varmistamisen.

Toimenpiteet:

- Varmistetaan, että kouluissa tunnistetaan tuentarpeet mielenterveys- ja päihdehäiriöissä, pystytään tarjoamaan riittävä ensihoito ja mahdollinen jatkohoitoonohjaus, jotta nuoret saavat apua ongelmiinsa oikea-aikaisesti, ilman kynnystä ja viiveitä
- Kouluissa ja oppilaitoksissa otetaan käyttöön vaikuttavia menetelmiä, joilla pystytään puuttumaan jo varhain nuorten mielenterveyden häiriöihin
- Varmistetaan että myös koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret (NEET-nuoret) saavat tarpeensa mukaiset psykososiaalisen ja arjen tuen palvelut lähellä asuin- ja toimintaympäristöään mm. kehittämällä monialaisia Ohjaamoja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen jatkohankkeessa luodaan mallit ja suositukset perustason mielenterveystyölle ja eri palveluiden väliselle yhteistyölle koulutuksen ja työn ulkopuolella oleville nuorille.
- Varmistetaan että nuorilla, joilla on sairauden vuoksi alentunut toimintakyky, on mahdollisuudet koulutukseen omien voimavarojensa puitteissa. Laajennetaan ja vakiinnutetaan koulutus- ja työelämävalmiuksia vahvistavien ja työelämäosallisuutta lisäävien toimintamallien käyttöä.
- Hyödynnetään ja kehitetään digitaalisia palveluja ja huolehditaan niiden helposta saatavuudesta mm. kehittämällä julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kolmannen sektorin yhteistyötä
- Varmistetaan resurssit päihdeongelmien tunnistamiseen ja ehkäisevään päihdetyöhön, jotta nuori saa riittävää tukea ja hoitoa varhaisessa vaiheessa ongelmiinsa
- Parannetaan perusterveydenhuollossa ja oppilas- ja opiskeluhuollossa toteutettavien psykoterapioiden ja psykososiaalisten menetelmien (sekä hoitoa että ehkäiseviä toimia) saatavuutta. Palvelujärjestelmän laajemmassa kokonaisuudessa tarvitaan myös yhteistyörakenne muiden viranomaisten, järjestöjen ja kunnan muiden toimialojen kanssa.
- Tuetaan nuoria, joiden elämässä on psyykkistä kuormitusta. Se tarkoittaa esimerkiksi nuoria, joiden vanhemmilla, huoltajilla tai lähiomaisilla on sairauksia, ja haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevia nuoria.

Kohderyhmä: 12–29-vuotiaaat.
Koordinoiva ministeriö: STM
Yhteistyökumppanit: OKM, TEM, kunnat, YTHS, järjestöt

Seurantamittarit: Erikoissairaanhoidon psykiatrisen hoidon käyttö, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä oppilas- ja opiskelijahuollon henkilöstömäärä, Kouluterveyskysely, Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus

Kehitetään lastensuojelun jälkihuoltoa antamalla nuorelle riittävä ja tarpeenmukainen tuki matkalla aikuisuuteen

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan lastensuojelun jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen tai nuoren kotiutumista lastensuojelun sijaishuollosta tai nuoren itsenäistymistä. 1.1.2020 lähtien oikeus lastensuojelun jälkihuollon palveluihin jatkuu nykyisen 21 ikävuoden sijasta siihen, kunnes nuori täyttää 25 vuotta. Sijaishuollosta itsenäistyminen on kriittinen vaihe, jolloin nuoret tarvitsevat usein kokonaisvaltaista tukea. Jokaisella nuorella tulee olla näkymä tulevaisuuteen, mielekäs polku ja välineet edetä kohti koulutusta ja työtä. Täysi-ikäistyville nuorille on tarjottava tarpeenmukaista tukea esimerkiksi asumiseen, koulutukseen, työelämään siirtymiseen ja taloudelliseen toimeentuloon liittyvissä asioissa. Nuoren edun mukaisen kokonaisratkaisun ja syrjäytymisen vähentämisen onnistuminen edellyttää uudenlaista eri sektoreiden kokonaisvaltaista ja koordinoitua yhteistyötä eri hallinnonalojen irrallisten palvelujen sijaan.

Toimenpide:

- Uudistetaan täysi-ikää lähestyvien ja täysi-ikäisten lastensuojelun jälkihuolto hallitusohjelman mukaisesti aivan uudenlaiseksi, monialaiseksi aikuistumisen tueksi.

Koordinoiva ministeriö: STM
Yhteistyökumppanit: OKM, TEM, YM.
Seurantamittarit: Määritellään myöhemmin.

Moniammatillista yhteistyötä ja erityisesti nuorisotyötä vahvistetaan perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa

Nuorten hyvinvointi on edellytys oppimiselle – toisaalta oppiminen edistää moninaisesti lasten ja nuorten hyvinvointia. Vahvistamalla moniammatillista yhteistyötä kouluissa voidaan tukea nuorten hyvinvointia, oppimista, kouluviihtyvyyttä, vahvistaa positiivista minäkuvaa ja tukea oppimisympäristöjen yhteisöllisyyttä sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä edistäviä tekijöitä nuorten elämässä.

Mielenterveyden edistämisellä vahvistetaan niitä voimavaroja, jotka auttavat rakentamaan toimivaa arkea ja löytämään ratkaisuja myös elämän kriisitilanteissa ja vastoinkäymisissä. Nuorten mielenterveyttä ja itsenäistä toimijuutta uhkaavia tekijöitä ovat esimerkiksi huono itsetunto, sosiaalinen jännittäminen, yksinäisyys, kiusaaminen, syrjintä ja päihteiden käyttö sekä opiskeluun liittyvä stressi.

Ilman toisen asteen tutkintoa olevien 20–29-vuotiaiden osuus ei ole merkittävästi vähentynyt 2000-luvulla, vuonna 2017 osuus oli 16,4 %. Koulutuksen keskeyttämisen taustalla saattaa olla mm. epäonnistunut opiskelualan valinta, puutteellinen opinto-ohjaus, puutteelliset opiskeluvalmiudet, terveydellisiä syitä, henkilökohtaista elämää kohdanneita vaikeuksia, motivaatio-ongelmia, sopivien koulutusmahdollisuuksien puute, alan työllisyysnäkymät kuin myös kesken opintojen työelämään siirtyminen. Keskeyttäminen voi olla yksi syy syrjäytymiseen, tai se voi olla seurausta jo alkaneesta syrjäytymiskehityksestä. Yhtenä ratkaisuna ongelmaan puuttumiseksi eräät kaupungit ovat tiivistäneet opetustoimen ja nuorisotoimen yhteistyötä. Viemällä erityisnuorisotyö oppilaitoksiin voidaan merkittävästi parantaa opiskelijoiden hyvinvointia ja arjessa selviytymistä sekä tukea opintojen sujumista. Opiskelijan hyvinvointi lisää opiskeluviihtyvyyttä ja on omiaan vähentämään opinnoista putoamista.

Toimenpiteet:

- Opetus- ja kulttuuriministeriö kehittää toimenpiteitä moniammatillisen yhteistyön vahvistamiseksi perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Toimenpiteet toteutetaan hallitusohjelman laatu- ja tasa-arvo-ohjelmien yhteydessä. Toimet tukevat osaltaan hallitusohjelman tavoitetta vahvistaa oppilaitosten ja opiskelijahuollon palveluja, jotta nuoret saavat tarvitsemaansa tukea, tavoitetta vahvistaa oppilaitosten yhteistyötä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä sekä tavoitetta vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden matalan kynnyksen tukipalveluja.
- Lisäksi hallitusohjelman mukaisesti vahvistetaan oppilaitosten yhteisöllistä toimintakulttuuria sekä oppilaiden ja opiskelijoiden roolia ja vaikutusmahdollisuuksia kouluyhteisöissä.
- Perusopetuksen alalla toteutettavassa laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmassa vuosille 2020–2022 ministeriö toteuttaa moniammatillista toimintamallia erityisesti nuorisotyön vahvistamiseksi kouluissa koskevan hankkeen. Hankkeessa hyödynnetään olemassa olevaa tutkimusta, kokemusta ja tietoa nuorisotyön ja koulujen yhteistyön hyödyistä ja kehitetään hyviä käytäntöjä moniammatillisen yhteistyön ja erityisesti kouluissa toteutettavan nuorisotyön vahvistamiseksi, levittämiseksi ja vakiinnuttamiseksi nuorten hyvinvoinnin ja kouluviihtyvyyden, koulutuksellisen tasa-arvon ja oppilaitosten yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ja erityisesti syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisemiseksi. Ammatillisessa koulutuksessa toteutettavassa hankkeessa kehitetään ja levitetään valtakunnallisesti erilaisiin kuntiin soveltuvia nuorisotyön ja oppilaitosten yhteistyömalleja opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Toiminnan vaikuttavuutta mitataan tutkimuksen avulla.
- Yhtenä painopisteenä hankkeessa on maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja näiden perheiden tavoittaminen ja tukeminen.
- Lisätään mielenterveysosaamista ja –taitoja kouluissa. Vahvistetaan kasvuikäisten mielenterveystaitojen ja hyvän itsetunnon kehittymistä lisäämällä tietoa hyvistä käytännöistä, panostamalla mielenterveystaitoja edistävien työtapojen koulutukseen sekä vaikuttamalla toimintakulttuuriin perusopetuksessa.
- Varmistetaan oppilas- ja opiskelijahuollon sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon mielenterveystyön riittävät voimavarat ja ammattiryhmien välinen koordinoitu yhteistyö.

Kohderyhmä: Kehittämishanke kohdistuu perusopetuksen luokille 5–9, painopisteenä yläkouluikäiset 13–16 –vuotiaat nuoret sekä ammatillisessa peruskoulutuksessa olevat nuoret.
Koordinoiva ministeriö: OKM
Yhteistyökumppanit: STM, OPH, nuorisotoimialan toimijat, kunnat, perusopetuksen järjestäjät, ammatillisen koulutuksen järjestäjät sekä opetus- ja nuorisoalan järjestöt.
Seurantamittarit: Toimenpiteiden vaikuttavuuden seuranta toteutetaan osana laajempaa perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishankkeen seurantaa. Tavoitteena moniammatillista yhteistyötä koskevan tavoitteiston selkeyttäminen, nykytilaan verrattuna selkeä lisäys moniammatillisen yhteistyön hyödyntämiseen kunnissa ja seurantajärjestelmän kehittäminen. Ammatillisen koulutuksen osalta tehdään seurantatutkimus toiminnan vaikuttavuudesta.

Nuorten edellytykset itsenäiseen asumiseen paranevat ja heidän asunnottomuutensa vähenee

Nuoret ovat yhtenä kohderyhmänä yhteistyöohjelmassa asunnottomuuden puolittamiseksi. Ohjelmassa pyritään varmistamaan nuorille riittävä kohtuuhintainen asuntotarjonta ja asumiseen tarvittava tuki, esimerkiksi asumisneuvonta. Nuoret tarvitsevat erilaisia asumisvaihtoehtoja.

Toimenpiteet:

- Hallitusohjelman mukaisesti YM käynnistää uuden yhteistyöohjelman asunnottomuuden puolittamiseksi. Ohjelmaan osallistuvien kaupunkien suunnitelmissa tulee ottaa huomioon nuorten asuminen (tarvittavat asunnot ja tuki).
- Parannetaan asumisneuvonnan saatavuutta. Nuoret ovat painopisteenä asumisneuvonnan laajentamisessa kaikkiin asumismuotoihin.
- Ohjaamoissa on kehitetty nuorille kohdistuvaa asumisen ohjausta ja neuvontaa yhteistyössä Nuorisoasuntoliiton kanssa. Jatketaan nuorten asumisasioiden edistämistä ohjaamoissa.
- Hallitusohjelman mukaisesti edistetään valtion tukemaa kohtuuhintaista asuntotuotantoa sekä erityisesti nuoriso- ja opiskelija-asuntojen tuotantoa. Nuorille tulee olla erilaisia asumisvaihtoehtoja.

Kohderyhmä: 18–25 -vuotiaat nuoret
Koordinoiva ministeriö: YM
Yhteistyökumppanit: STM, OM, TEM, kunnat
Seurantamittarit: Nuorten asunnottomien lukumäärä, nuoriso- ja opiskelija-asuntojen lukumäärä, nuorten huomioon ottaminen ohjelmakaupunkien sopimuksissa

Nuorella on mahdollisuus mieluisaan harrastukseen

Harrastukset tarjoavat nuorelle mahdollisuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen, itseilmaisuun sekä innostavaan ja motivoivaan toimintaan vapaa-ajalla. Harrastuksissa yhdistyy kaverisuhteiden ylläpitäminen, itsensä kehittäminen, omien unelmien tavoitteleminen ja omien vahvuuksien löytäminen sekä mielekäs ja rentouttava tekeminen. Vapaa-aikatutkimuksen, koululaiskyselyn sekä Nuorisobarometrien perusteella 70–90 prosentilla nuorista on vähintään yksi harrastus.

Toimenpiteet:

- Nuorten harrastamisen tukemiseksi toteutetaan monipuolinen toimenpidekokonaisuus, Suomen malli lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien takaamiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään harrastusten maksuttomuuteen tai kohtuuhintaisuuteen ja kokonaan ilman harrastusta olevien nuorten tavoittamiseen, sekä siihen, että harrastusmahdollisuuksia on tarjolla myös koulupäivän yhteydessä. Sukupuolittumisen vähentäminen otetaan huomioon osana harrastamisen edistämistä.
- Toteutetaan Valtti-toimintamalliin perustuva valtakunnallinen ohjelma, jonka kohteena ovat esimerkiksi vammaisuuden, asuinpaikan, etnisen taustan tai taloudellisen tilanteen vuoksi harrastuksista syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Ohjelma sisältää yksilöllistä neuvontaa soveltuvien harrastusten etsimiseen, tuettuja matalan kynnyksen kokeiluja ja henkilökohtaisen saattajan kokeilu- ja alkuvaiheen ajaksi.
- Tuetaan valtakunnallisen harrastuspassin toteutusta. Harrastuspassiin sisällytetään yläkouluikäisten nuorten käyttöön harrastusten kokeilukertoja, erilaisia harrastussisältöjä esimerkiksi alkeiskurssin urheilulajiin tai valokuvaukseen, maksuttomia palveluja kuten joukkoliikennettä tai elokuva- ja tapahtumalippuja.
- Toteutetaan nuorten ideoimaa valtakunnallista harrastusviikkoa yhdessä Kuntaliiton, Suomen Olympiakomitean ja valtakunnallisten harrastusjärjestöjen kanssa.

- Mahdollistetaan uudenlaisten ohjattujen harrastustoimintojen kokeilut, joissa hyödynnetään digitaalista mediaa ja teknologiaa välineenä, sisältönä tai toimintaympäristönä.

Kohderyhmä: 13–25-vuotiaat nuoret
Koordinoiva ministeriö: OKM
Yhteistyökumppanit: STM, liikunta- ja nuorisoalan järjestöt, taiteen ja kulttuurialan toimijat sekä kunnat
Seurantamittarit: Vapaa-aikatutkimus, koululaiskysely

Taloudenhallinta haltuun ennakoivalla talousneuvonnalla

Kotitalouksien velkaantuminen ja ylivelkaantuminen ovat kasvaneet niin Suomessa kuin monissa muissa EU-maissa koko 2000-luvun. Ylivelkaantumisen ja syrjäytymisen väliset syy-yhteydet monisuuntaisia. Yhtäältä huono-osaisuus aiheuttaa ylivelkaantumista ja toisaalta ylivelkaantuminen voi nostaa etenkin pitkään jatkuessaan uupumisen, sairastumisen ja syrjäytymisen riskiä sekä vaikuttaa kielteisesti työllistymiseen tai osallistumisen yhteiskunnalliseen toimintaan.

Oikeusministeriö ja Valtakunnanvoudinvirasto yhteistyössä suunnittelevat ja toteuttavat toimintamalleja, joilla sidosryhmäyhteistyön avulla vahvistetaan myös nuorten oman talouden hallintaa ja samalla vähennetään ylivelkaantumisriskiä. Ennakoivan talousneuvonnan hanke toimii 2019–2021. Erityisesti nuoria hanke tavoittaa muun muassa sosiaalitoimen ja rikosseuraamusviraston kanssa tehtävässä yhteistyössä. Ennakoiva talousneuvonta -hankkeen tavoitteena on vahvistaa eri tahojen asiakkaalle antamaa taloudellista neuvontaa.

Toimenpiteet:

- Hankkeessa vahvistetaan poikkihallinnollista yhteistyötä eri viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä velkakierteiden ehkäisemiseksi sekä kehitetään kansalaisten talousosaamista ja taloudenhallintaa eri ikäryhmissä ja parannetaan ylivelkaantuneiden avunsaantia.
- Toiminnassa korostuu asiakkaan oikea palvelu oikea-aikaisesti. Sidosryhmäyhteistyöllä tavoitetaan asiakkaat laajamittaisesti valtakunnallisesti ja alueellisesti.
- Toimintamalleja suunnitellaan ja kehitetään ulosoton ja talous- ja velkaneuvonnan henkilöstön ja sidosryhmien kanssa aktiivisessa yhteistyössä. Sidosryhmäyhteistyö aloitetaan sosiaalitoimen ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Hankkeen edetessä yhteistyötä laajennetaan muihin viranomaisiin ja kolmannen sektorin toimijoihin.
- Hankkeessa vaikutetaan määrätietoisesti ja levitetään hyväksi havaittuja toimintamalleja muille toimijoille.
- Erityisesti nuoria hanke tavoittaa muun muassa sosiaalitoimen ja rikosseuraamusviraston kanssa tehtävässä yhteistyössä. Toiminnan laajentuessa myös muiden sidosryhmien kautta tavoitetaan alle 30-vuotiaita nuoria.

Kohderyhmä: Nuorten osalta hankkeen toiminta kohdistuu alle 29-vuotiaisiin.
Koordinoiva ministeriö: OM
Yhteistyökumppanit: STM, TEM, Valtakunnanvoudinvirasto, Rikosseuraamuslaitos, kunnat, järjestöt. Hankkeen edetessä yhteistyötä laajennetaan myös muiden sidosryhmien kanssa.
Seurantamittarit: Järjestettävät tilaisuudet, niihin osallistuvien määrä ja ikä sekä vaikuttavuus, palautekyselyt.

2.2 uorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen

Nuorten osaamispääomaa vahvistetaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen avulla kouluissa ja oppilaitoksissa. Samalla tavoitellaan myös laajempaa osallistumispohjaa vaikuttajaryhmille muissa vaikuttamisen paikoissa. Jokaisen nuoren mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa edellyttää, että nuoret tunnistetaan ja tunnustetaan osana päätöksentekoa.

Kehitetään nuorille suunnattuja yhteiskunnallisen osallistumisen välineitä

Nuorilla on oikeus osallistua ja tulla kuulluiksi heitä koskevissa asioissa. Tämä oikeus ei kuitenkaan aina toteudu kaikessa päätöksenteossa tai lainvalmistelussa. Erityisesti etnisiin, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien nuorten, vammaisten nuorten ja ns. NEET-nuorten yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyy yhdenvertaisuuden näkökulmasta haasteita.

Oikeusministeriö käynnistää poikkihallinnollisen, vuoteen 2025 ulottuvan kansallisen demokratiaohjelman, joka toimii sateenvarjona eri ministeriöiden demokratiahankkeille. VANUPOn puitteissa toimeenpannaan osa demokratiaohjelmassa linjattavista toimenpiteistä nuorten kuulemisen ja osallisuuden edistämiseksi.

Toimenpiteet:

- Edistetään aktiivisesti nuorille suunnattuja monipuolisia ja vaikuttavia osallistumismahdollisuuksia ja suoran demokratian keinoja (esim. käyttäjädemokratia, kansalaisraadit, kuntalaishaastattelut, nuorisovaltuustot, verkkovaltuustot ja osallistuva budjetointi).
- Kannustetaan kuntia ja maakuntia ottamaan nuorisovaltuustot laajemmin huomioon kunnallisessa ja maakunnallisessa päätöksenteossa, kehittämään nuorten vaikuttajaryhmien toimintaedellytyksiä ja –menetelmiä yhdessä nuorten kanssa sekä tarjoamaan vaikuttajaryhmien jäsenille koulutusta. Kannustetaan myös laajentamaan vaikuttajaryhmien osallistumispohjaa siten, että myös syrjinnän vaarassa oleviin ryhmiin kuuluvilla nuorilla olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet osallistua toimintaan.
- Selvitetään yhteistyössä nuorten, nuorten parissa toimivien järjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa, millaisia uusia työkaluja tai menetelmiä nuorten kuulemisen edistämiseksi voitaisiin kehittää, miten olemassa olevien yleisten kuulemismenetelmien ja -työkalujen (esim. sähköiset demokratiapalvelut) käyttöä voidaan tehostaa sekä miten niitä voidaan uudistaa erityisesti nuorten kuulemisen edistämiseksi. Järjestelmien ja menetelmien selkokielisyys otetaan huomioon. Sähköisten palveluiden kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota palveluiden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen sekä tutkittuun tietoon siitä, millaisilla tavoilla ja millaista teknologiaa käyttäen nuoret haluavat vaikuttaa.
- Testataan ja kehitetään erilaisia nuorten kuulemisen menetelmiä valtioneuvostotason strategia-, kehittämis- tai säädösvalmisteluhankkeissa, erityisesti nuorten tulevaisuuden kannalta tärkeissä aiheissa (ilmaston lisäksi esimerkiksi koulutus- tai työelämäkysymykset). Hyödynnetään kuulemisissa viimeaikaisten tutkimusten ja kokeilujen tuloksia.
- Toteutetaan maahanmuuttajataustaisten nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen valtakunnallinen koulutusohjelma, jossa hyödynnetään Make some noise -verkoston kokemuksia. Koulutusohjelman tavoitteena on lisätä maahanmuuttajanuorten äänen kuulumista yhteiskunnassa ja erityisesti päätöksenteossa ja mediassa. Koulutusohjelmasta saatujen kokemusten perusteella pyritään mallintamaan myös muille nuorille, esimerkiksi vammaisille ja toimintarajoitteisille nuorille soveltuva koulutus.

Kohderyhmä: Painopisteenä ovat 13–18-vuotiaat nuoret.
Koordinoiva ministeriö: OM

Yhteistyökumppanit: OKM, VM, YM, STM, Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO, Vammaisten oikeuksien neuvottelukunta VANE, kunnat, maakunnat ja järjestöt.
Seurantamittarit: määritellään myöhemmin

Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta

Valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet edellyttävät demokratiaa ja ihmisoikeuksia käsiteltävän tiettyjen oppiaineiden lisäksi myös koko koulun toimintakulttuurissa. Ihmisoikeuskasvatuksen osaamistaso opettajien keskuudessa on tutkimusten perusteella nykyisellään vaihtelevaa, yksittäisten opettajien aktiivisuuden varassa ja juridisesta normiperustasta irrallista. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen vahvistaminen on keskeistä nuorten osallisuuden lisäämisessä, kiinnostuksen vahvistamisessa aktiiviseen kansalaisuuteen ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa moniarvoistuvassa yhteiskunnassa.

Toimenpiteet:

- Opetus- ja kulttuuriministeriö ja oikeusministeriö aloittavat koulujen sekä oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta vahvistavan hankkeen, joka osaltaan tukee hallitusohjelman linjausta vuoteen 2025 ulottuvan hallinnonalan ylittävän demokratiaohjelman toteuttamisesta. Hankkeessa tuetaan opetussuunnitelman toimeenpanoa nuorten osallisuuden vahvistamiseksi ja laajennetaan hyväksi havaittuja käytäntöjä valtakunnallisesti.
- Kehitetään uusia tapoja tukea nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevia toimintakäytäntöjä kouluissa ja oppilaitoksissa, vahvistetaan vuorovaikutusta kansalaisyhteiskunnan ja koulujen ja oppilaitosten välillä sekä tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa sekä kasvua aktiivisiksi kansalaisiksi.
- Erityistä huomiota kiinnitetään oppilaiden ja opiskelijoiden yhdenvertaisiin vaikuttamismahdollisuuksiin osallistua koulujen/oppilaitosten toiminnan kehittämiseen esimerkiksi oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan kautta.
- Osana varhaiskasvatuksen ja opetustoimen täydennyskoulutusta vahvistetaan opetushenkilöstön valmiuksia tukea osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta.

Kohderyhmä: Painopisteenä yläkouluikäiset oppilaat ja toisen asteen opiskelijat
Koordinoiva ministeriö: OKM
Yhteistyökumppanit: OM, OPH, Kuntaliitto, kunnat, kansalaisyhteiskunta, koulut ja oppilaitokset, Aluehallintovirastot sekä oppilas- ja opiskelijakunnat
Seurantamittarit: määritellään myöhemmin

Nuorten ääni kuuluvaksi ilmastonmuutoskeskustelussa

Suomalaisista arviolta neljännes kokee aktiivisesta huolta ilmastonmuutoksesta ja nuorille aihe tuottaa väestön ikäryhmistä kaikkein eniten huolta. On tärkeää, että ilmastoahdistus kanavoituu ilmastonmuutoksen torjuntaa tukevaksi toiminnaksi, lamaantumisen sijaan. Valtionhallinnon tulee tukea nuorten mahdollisuuksia

osallistua ilmastonmuutoskeskusteluun ja ilmastonmuutoksen pysäyttämistä koskevien toimien suunnitteluun ja toteuttamiseen. Toimintaa tulee tukea niin valtakunnallisesti kuin kaupunkien ja kuntienkin tasolla, ja niiden tulee koskettaa nuoria lähellä olevia elämänalueita.

Toimenpiteet:

- Edistetään erityisesti nuorten osallistumismahdollisuuksia ilmastolaissa säädettävän ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän valmistelussa ja toimeenpanossa. Suunnittelujärjestelmässä otetaan huomioon erityisesti nuorten näkökulma (mm. kuluttaminen, liikennesektori).
- Pilotoidaan ilmastolain uudistuksen valmistelun yhteydessä nuorille suunnattuja kuulemistyökaluja
- Lisätään totuudellista ilmastotietoa. Aloitetaan Kuntien ilmastoratkaisut –ohjelmassa materiaalipaketin suunnittelu kunnille toimintamalleista ilmastonmuutoksen torjumisesta ja sopeutumisesta. Hankinnassa on yhtenä osa-alueena nuoret.
- Vuonna 2020 ympäristöministeriön rahoittama Kokeilun paikka -rahoituksessa edistetään erityisesti nuorten ehdotuksia hiilijalanjäljen pienentämiseksi.
- Turvataan nuorten edustus ilmastopolitiikan pyöreässä pöydässä. Pyöreän pöydän ajatuksena on saada yhteiskunta laajasti mukaan ilmastotoimiin ja sitouttaa yhteiskunnan eri toimijoita yhteisiin ilmastotavoitteisiin. Ilmastopolitiikan pyöreä pöytä tarjoaa sidosryhmille kanavan päästä osalliseksi ilmastotoimien kansalliseen valmisteluun.
- Tuetaan vuoropuhelua nuorten parissa työskentelevien kanssa siitä, kuinka nuorten ilmastotoimijuutta voidaan tukea ja vahvistaa nykyisten osallistumisjärjestelmien avulla: mm. kuntien nuorisotoimet ja opetustoimi, nuortenideat.fi.
- Tuetaan ja edistetään päästöttömän liikkumisen, kuten kävelyn ja pyöräilyn, mahdollisuuksia nuorten keskuudessa. Edistetään liikenteen ja maankäytön yhteensovittamista, kestävää kaupunkisuunnittelua ja liikenteen palveluistumista erityisesti kaupunkiseuduilla (esim. esim. valtion ja kuntien väliset maankäyttöä, asumista ja liikennettä koskevat MAL-sopimukset).
- Hyödynnetään koko koulutusjärjestelmää ja erityisesti opetussuunnitelmien sekä tutkinnon perusteiden antamia mahdollisuuksia taata jokaiselle eri-ikäiselle oppijalle ajanmukaista ja perusteltua tietoa ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista. Tarjotaan opettajille täydennyskoulutusta aiheeseen liittyen.
- Kannustetaan koulutuksen järjestäjiä toimimaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti ja olemaan esimerkkinä siinä, miten oppilaitosten jatkuvassa toiminnassa otetaan huomioon ekologiset, taloudelliset ja sosiaalisen kestävyyden näkökulmat. Jaetaan valtakunnallisesti kestävän kehityksen toimintatapoihin liittyviä hyviä käytäntöjä.

Kohderyhmä: Esiopetusikäiset – 29-vuotiaat
Koordinoiva ministeriö: YM
Yhteistyökumppanit: STM, OM, LVM, TEM, OKM, virastot erityisesti Väylävirasto ja Liikenne- ja viestintävirasto Traficom ja kunnat, Opetushallitus
Seurantamittarit: Kysymys nuorisobarometriin ilmastoahdistuksesta ja siitä millä tavalla nuoret kokevat osallistuvansa ilmastopolitiikkaan. Kävelyn ja pyöräilyn kasvua mittaavien indikaattorien seuranta. Kestävän kehityksen toimikunnan indikaattorin seuraaminen nuorten luottamuksesta tulevaisuuteen.

2.3. Nuori luottaa yhteiskuntaan - yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat

Merkityksellinen elämä edellyttää, että nuorella on luottamusta yhteiskuntaan ja omaan tulevaisuuteensa. Turvallisuutta parannetaan mm. nuorten yhdenvertaisuutta edistämällä, nuorten sosiaalista osaamista, yh-

teisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistamalla sekä lisäämällä nuoren valmiuksia toimia syrjintätilanteissa. Kiusaamiseen puuttumalla tarjotaan jokaiselle nuorelle mahdollisuus kasvaa rauhassa. Lasten ja nuorten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja kehittämällä, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa tukevilla rakenteilla, ja toimijoiden välisellä yhteistyöllä rakennetaan nuorten luottamusta ja turvallisuuden tunnetta.

Nuorten ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja vahvistetaan ja kiusaamiseen puututaan

Nuorten ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot rakentavat pohjan, jolle rakentuu myös keskinäinen luottamus, yhteisöllisyys ja turvallisuuden tunne. Ihmisten keskinäinen luottamus on edellytys myös luottamukselle instituutioita kohtaan. Ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudesta ja siksi niitä on tuettava kaikilla koulutusasteilla varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen.

Sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi auttaa tunnistamaan ja purkamaan syrjiviä rakenteita ja valitsemaan vaikuttavat toimenpiteet yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvo- ja seksuaalikasvatusta on lisättävä, jotta kaikki nuoret tunnistavat omat ja toisten oikeudet ruumiilliseen koskemattomuuteen. Koulujen ja oppilaitosten, samoin kuin muiden toimijoiden kesken on tehtävä yhteistyötä.

Kouluissa ja vapaa-ajalla tapahtuva kiusaaminen on tuhansien lasten ja nuorten arkea. Kiusaamiseen on pyritty jo pitkään puuttumaan kouluissa ja oppilaitoksissa erilaisten ohjelmien ja toimenpidekokonaisuuksien avulla (mm. KiVa Koulu –ohjelma). Koulussa ja internetissä tapahtuvan kiusaamisen jälkeen harrastukset ovat kolmanneksi yleisin paikka, jossa nuoret joutuvat kiusaamisen uhreiksi. Vähemmistöryhmään kuuluvat lapset ja nuoret kohtaavat selvästi enemmän kiusaamista kuin muut.

Toimenpiteet:

- Hallitusohjelman mukaisesti laadittavassa toimenpideohjelmassa kiusaamiseen puuttumiseksi ja yksinäisyyden vähentämiseksi otetaan huomioon nuoriin eri ympäristöissä tapahtuva kiusaaminen
- Oppilaitosten yhteisöllistä toimintakulttuuria vahvistetaan ja koulujen ja oppilaitosten henkilökunnan, oppilaiden ja opiskelijoiden yhteisöllisyyteen sekä ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvää osaamista
- Vapaa-ajalla tapahtuvaan kiusaamiseen puututaan yhteistyössä nuorten, järjestöjen ja kuntien vapaa-ajantoiminnasta vastaavien tahojen kanssa
- Kiusaamisen vastaisten toimenpiteiden toteutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota vähemmistöihin kuuluvien nuorten ja eri sukupuolten suojeluun kiusaamiselta
- Hallitusohjelman mukaisesti vahvistetaan seksuaalikasvatusta nuoren ruumiillisen itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi ja tunnetaitojen lisäämiseksi

Kohderyhmä: Painopisteenä 12–25 –vuotiaat nuoret
Koordinoiva ministeriö: OKM
Yhteistyökumppanit: STM, OPH, Kuntaliitto, kunnat, kansalaisjärjestöt, koulut ja oppilaitokset, aluehallintovirastot
Seurantamittarit: Kouluterveyskysely, Vapaa-aikatutkimus

Tunnistetaan syrjiviä rakenteita ja lisätään nuorten valmiuksia toimia syrjintätilanteissa

Tutkimusten mukaan erityisesti romaninuoret, maahanmuuttajataustaiset ja vammaiset nuoret sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat syrjintää. Romaninuoriin kohdistuu ennakkoluuloja ja syrjintää useilla eri elämänalueilla, mikä näkyy esimerkiksi koulukiusaamisena, vaikeuksina löytää harjoittelu- ja työpaikkoja sekä erilaisissa arjen tilanteissa häirintänä ja vihapuheena. Viimeaikaisen tutkimus- ja kokemustiedon valossa liikunta-alalla syrjintä vaikeuttaa vähemmistötaustaisten nuorten osallistumista ja kiinnittymistä urheiluseurojen toimintaan.

Oikeusministeriö on toteuttanut jo 10 vuoden ajan Syrjinnästä vapaa alue -kampanjaa yhdessä järjestöjen kanssa. Nuorisoalalla syrjinnän ehkäisemiseksi on otettu käyttöön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia, joiden konkreettisten vaikutusten mittaaminen on haasteellista. Kampanjaa toteutetaan erityisen aktiivisesti nuorisotyön kentällä ja oppilaitoksissa. Oikeusministeriön tavoitteena on edelleen ylläpitää ja kehittää kampanjaa ja siten tarjota konkreettisia työvälineitä nuorten parissa tehtävään yhdenvertaisuustyöhön. Liikunta-alalla kampanjaa on tähän mennessä toteutettu lähinnä lajiliitoissa sekä liikuntapaikoissa. Tavoitteena on laajentaa kampanjaa erityisesti seuratasolle. Kampanjan avulla esim. nuorisotiloilla ja liikuntapaikoilla voidaan edistää tilojen syrjimättömyyttä ja turvallisuutta.

Romaninuoriin kohdistuvaa syrjintää on tärkeää torjua monin eri tavoin. On myös tärkeää, että romaninuoret tunnistavat syrjintätilanteet ja tuntevat olemassa olevat oikeussuojakeinot, jotta heillä on valmiudet raportoida syrjintäkokemuksistaan eteenpäin ja mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea. Keskeisenä tavoitteena on syrjivien rakenteiden, toimintatapojen ja kulttuurin purkaminen, missä vastuu on ennen kaikkea nuorten kanssa toimivilla ja esimerkiksi kouluilla ja oppilaitoksilla. Toimenpiteiden tavoitteena on myös kasvattaa romaninuorten valmiutta toimia yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Toimenpiteet:

- Kampanjaverkosto toteuttaa vuosina 2020–2021 nuorisoalalle sekä vuosina 2022–2023 liikunta-alalle kohdennetun Syrjinnästä vapaa alue -kampanjan. Kampanja sisältää kohdennettua viestintää ja materiaaleja nuoriso- ja liikunta-alan toimijoille, koulutustilaisuuksia sekä koottuja ideoita yhdenvertaisuuden edistämiseen.
- Vuoden 2020 aikana järjestetään romaninuorille 4–6 alueellista koulutustyöpajaa, joiden tarkoituksena on lisätä romaninuorten tietoisuutta omista oikeuksistaan ja valmiutta toimia syrjintätilanteissa sekä edistää yhdenvertaisuutta. Toimenpiteet liittyvät laajempaan kokonaisuuteen, joita oikeusministeriö toteuttaa osana kansallista romanipoliittista ohjelmaa (ROMPO II) ja joihin liittyy myös muita alueellisia tilaisuuksia (mm. koulutukset/infotilaisuudet kuntien henkilöstölle). Työpajojen tuloksia ja materiaaleja sekä niissä tunnistettuja hyviä käytäntöjä levitetään valtakunnallisesti. Toimenpiteiden suunnittelussa ja hankkeen toteutuksessa hyödynnetään kokemusasiantuntijuutta. Toimenpiteestä saatujen kokemusten perusteella pyritään mallintamaan kokonaisuus, jota voidaan hyödyntää myös muiden syrjinnän vaarassa olevien nuorten kouluttamisessa. Työpajoissa kerätään myös nuorten omia kokemuksia syrjinnästä ja toimenpide-ehdotuksia sen ehkäisemiseksi.
- Tarkastellaan nuorisoalan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia ja niissä asetettavia toimenpiteitä ja tavoitteita syrjinnän ehkäisemiseksi. Tehdään havaintojen perusteella täydentäviä ja vahvistavia toimenpiteitä.

Kohderyhmä: 12–29-vuotiaat nuoret
Koordinoiva ministeriö: OM
Yhteistyökumppanit: OKM ja kampanjaverkosto, STM:n yhteydessä toimiva Romaniasiain neuvottelukunta, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto ja alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat.

Seurantamittarit: Määrälliset mittarit: 1) uusien kampanjaan liittyneiden nuorisotyön tahojen ja urheiluseurojen lukumäärä, 2) erilaisten viestinnällisten toimenpiteiden lukumäärä, 3) tavoitettujen henkilöiden lukumäärä, ja 4) koulutuksiin/työpajoihin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä. Laadullisena mittarina kohderyhmältä saatava palaute kampanjasta ja työpajoista. Osana palautekyselyä selvitetään kokemusta tiedon lisääntymisestä sekä omaa arviota siitä tuleeko tieto vaikuttamaan omaan toimintaan.

Vahvistetaan moniammatillista yhteistyötä rikoksilla oireilevien nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja nuorten tekemien rikosten ehkäisemiseksi

Rikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisy edellyttää usean hallinnonalan yhteistyötä sekä ministeriöiden että paikallisella tasolla. Hallitusohjelman mukaisesti rikokseen syyllistyneet ohjataan sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä rikollisuutta ehkäiseviin kuntoutusohjelmiin. Rikoksilla oireilevat nuoret ovat suuressa syrjäytymisen riskissä. Oikeusministeriölle on osoitettu hallitusohjelmassa rahoitus kolmivuotiseen hankkeeseen, jonka yhtenä tavoitteena on tukea rikoksilla oireilevia nuoria ja etsiä keinoja, jotka antavat nuorille vuorovaikutus- ja elämänhallinnan taitoja sekä edistävät nuorten kiinnittymistä koulutukseen ja työelämään.

Moniammatillisen Ankkuritoiminnan tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja ennalta ehkäistä rikoksia. Ankkuritoimintaa toteutetaan eri puolilla maata ja sen tulokset ovat hyviä. Haasteena on, että Ankkuri-palvelut vielä ole yhdenvertaisesti saatavilla eri puolilla maata kaikille lapsille ja nuorille, jotka oireilevat rikoksilla. Ankkuritoiminnan käsikirjassa on kuvattu Ankkuri-toiminnan periaatteet, toteuttaminen, moniammatillinen yhteistyö, organisointi, toiminnan käynnistäminen sekä arviointi ja kehittäminen.

Väkivaltainen ekstremismi ja väkivaltaisten ääriliikkeiden toiminta on lisääntynyt ja tullut näkyvämmäksi viime vuosien aikana. Nuorelle liittyminen näihin ryhmiin on suuri riski hänen terveydelleen, hyvinvoinnilleen ja tulevaisuudelleen. Se syrjäyttää nuoren yhteiskunnasta tavalla, joka tekee paluun takaisin yhteiskuntaan vaikeaksi. Väkivaltaiset ekstremistiset ryhmät kohdistavat rekrytointia nuoriin. Ankkuritoiminnan yhtenä kohderyhmänä ovat nuoret, jotka oireilevat väkivaltaisella radikalisoitumisella ja jotka tarvitsevat moniammatillista yhteistyötä irtautuakseen näiden ryhmien vaikutuspiiristä. Ankkuritoiminnan palvelujen piiriin voidaan väkivaltaisen radikalisoitumisen ollessa kyseessä ottaa myös yli 18-vuotiaita henkilöitä.

<u>Toimenpiteet:</u>

- Rikoksilla oireileville nuorille kehitetyllä toimintamallilla (OM 2019) tuetaan nuoria, joita on epäilty syyllisiksi useampiin ja vakavampiin rikoksiin, ja joiden tilanteesta nuoren kohdanneella viranomaisella tai muulla toimijalla on herännyt erityinen huoli päihteiden käytöstä tai muusta syrjäytymisen riskistä.
- Kehitetään ja pilotoidaan tapoja kuulla rikoksilla oireilevien ja rikoksista tuomittujen nuorten palautetta palveluista sekä mahdollisuuksia osallistua jatkossa heille suunnattujen palveluiden kehittämiseen. Kehitetään palveluita saadun palautteen pohjalta tavoitteena yhteisöllisyyden, elämänhallinnan ja yhdenvertaisuuden tukeminen.
- Vankeus- ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa suunniteltaessa varmistetaan nuoren osallisuus ja kuuleminen rangaistusajan suunnitelmaa valmisteltaessa.
- Moniammatillista Ankkuritoimintaan kohdistetaan alle 18-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin, jotka oireilevat rikoksilla tai ovat vaarassa radikalisoitua. Varmistetaan, että Ankkuritoimintaa toteutetaan ja kehitetään Ankkuri-käsikirjassa esitetyn mukaisesti koko maassa. Ankkuritoimintaa voidaan tarjota myös yli 18-vuotiaille henkilöille silloin, kun se katsotaan hyödylliseksi.
- Sisäministeriö perustaa pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisyn kansallisen koordinointiryhmän, jonka yhtenä tehtävänä on vahvistaa nuorten osallisuutta lähiyhteisöissään ja keskinäistä yhteisöllisyyttä käytännön taitojen oppimisen tukemisen ohella.

Kohdistaminen: Alle 18-vuotiaat nuoret. Tapauksissa, joihin liittyy väkivaltainen radikalisoituminen, ei ole yläikärajaa.
Koordinoiva ministeriö: OM ja SM
Yhteistyökumppanit: STM, OKM, Rikosseuraamuslaitos ja Suomen Kuntaliitto. Alueellisesti ja paikallisesti toiminnasta vastaavat sosiaali- ja terveystoimi, poliisi, opetustoimi ja nuorisotoimi.
Seurantamittarit: Ankkuri-ilmoitusten lukumäärä, asiakkaiden määrä, ankkurikäynnit (lukumäärä), asiakkaiden ikäjakauma, uusijat/ensikertalaiset, Ankkuriryhmien ammattilaisryhmät, työntekijämäärät ja toimintaan käytetty työaika.

Vahvistetaan koordinaatiota nuoriin kohdistuvan some-houkuttelun (”grooming”) ehkäisemiseksi

Alaikäisen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin on rikos. Rikoksesta käytetään myös käsitettä grooming, joka on vakiintunut puhekielisenä ilmaisuna kuvaamaan toimintaa, jossa aikuinen ehdottaa kanssakäymistä seksuaalisessa tarkoituksessa. Rikoksen toteuttamisessa käytetään usein manipulointia ja pyritään esimerkiksi saamaan alaikäiseltä henkilöltä kuvatallenteita, joilla lasta kiristetään jatkamaan kanssakäymistä aikuisen kanssa, vaikka lapsi tätä ei haluaisikaan. On tärkeää madaltaa nuoren kynnystä kertoa houkuttelusta.

Toimenpiteet:

- Perustetaan ministeriöiden välinen koordinaatiohanke nuorten some-houkuttelun ennaltaehkäisemiseksi. Toimenpiteisiin sisältyvät mm. nuorten ja heidän huoltajiensa paremmat digitaidot ja ymmärrys digitaalisista ympäristöistä, tiedon lisääminen mediakasvatuksen avulla sekä konkreettisten toimintatapojen kehittäminen, joiden avulla nuoria, heidän vanhempiaan ja nuorten parissa työskenteleviä ohjataan ja opetetaan toimimaan turvallisemmin, tiedostavammin ja omat oikeudet ymmärtäen monimediaalisessa maailmassa.
- Yhteistyön puitteissa toteutetaan eri hallinnonalojen toimenpiteiden koordinaatiota pitkäjänteisten ja vaikuttavien toimintatapojen, toimintamallien löytämiseksi sekä valtionhallinnon määrärahojen tarkoituksenmukaisen kohdistamisen tueksi
- Tarjotaan ohjeistusta eri hallinnonalojen toimijoille tiedonvaihtoon houkuttelutapauksissa

Kohderyhmä: Kehittämishanke kohdistuu perusopetuksen luokille 5–9, painopisteenä yläkouluikäiset 13–16 –vuotiaat nuoret.
Koordinoiva ministeriö: OKM
Yhteistyökumppanit: SM, STM, OPH ja järjestöt
Seurantamittari: Kouluterveyskysely

3 Suomen tavoitteet nuorisoalan kansainväliselle ja eurooppalaiselle yhteistyölle

Nuorisotyöstä ja politiikasta annetun valtioneuvoston asetuksen 211/2017 mukaan Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma asettaa kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle

toiminnalle (2 §). Tavoitteita toteutetaan Euroopan unionin yhteistyössä sekä Suomen osallistuessa Euroopan neuvoston, muiden kansainvälisten järjestöjen sekä pohjoisten rakenteiden puitteissa tehtävään yhteistyöhön.

VANUPO-kaudelle asetetaan seuraavat tavoitteet:

Vahvistetaan nuorisotyön asemaa

Eurooppalaisessa yhteistyössä Suomi toteuttaa aktiivisesti Euroopan unionin ministerineuvoston marraskuussa 2019 hyväksymää [*neuvosto 22.11*.] nuorisotyöntekijöiden koulutusta käsittelevää päätöslauselmaa. Suomi pyrkii vahvistamaan jäsenvaltioiden välistä yhteisymmärrystä laadukkaasta nuorisotyöntekijöiden koulutuksesta ja sen tavoitteista sekä edistämään joustavien, käytäntöön ja kansallisiin tarpeisiin perustuvien toimintamallien kehittämistä nuorisotyöntekijöiden koulutuksessa. Suomi toimii aloitteellisesti nuorisotyöntekijöiden koulutusta koskevan vertaisoppimishankkeen käynnistämiseksi Euroopan komission ja Euroopan neuvoston kumppanuussopimuksen puitteissa.

Suomi osallistuu aktiivisesti Euroopan unionin nuorisostrategian (2019–2027) toimeenpanoon ja vastaa digitaalista nuorisotyötä koskevan eurooppalaisen vertaisoppimishankkeen toteutuksesta.

Nuorisotyön aseman vahvistamiseksi Suomi jakaa tietoa ja kokemuksia nuorisotutkimuksen vaikuttavista käytänteistä ja toteutustavoista. Suomi pyrkii nuorisotyön tuntemuksen lisäämiseen toimialan ulkopuolella.

Suomi edistää mediakasvatukseen liittyvää osaamisen vaihtoa eurooppalaisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä liittyen muun muassa audiovisuaalisia mediapalveluja koskevan direktiivin toimeenpanoon.

Lisätään nuorten tietoisuutta heille kuuluvista oikeuksista

Nuoret ovat Euroopan demokratian ja ihmisoikeuksien kehityksessä avainasemassa. Suomi pyrkii kansainvälisen yhteistyön avulla lisäämään nuorten tietoisuutta heille kuuluvista oikeuksista

Edistetään nuorten mahdollisuuksia osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon eri alueilla

Suomi edistää nuorten mahdollisuuksia osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon laajasti eri yhteiskuntaelämän osa-alueilla, mukaan lukien koulutus- ja työllisyyspolitiikka, ilmastonmuutoksen torjunta sekä henkilökohtainen turvallisuus ja koskemattomuus. Vaikutusmahdollisuuksia tuetaan sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla ja edistämistyössä otetaan erityisesti huomioon muita heikommassa asemassa olevat nuoret.

Tuetaan inkluusiota nuoriso-ohjelmien toimeenpanossa

Nuorten liikkuvuutta EU:n sisällä sekä kolmansien maiden kanssa edistetään Erasmus+ - ja Euroopan solidaarisuusjoukot -ohjelmien hankkeilla. Suomi pyrkii vahvistamaan inkluusionäkökulmaa nuoria koskevien liikkuvuusohjelmien toimeenpanossa. Tavoitteena on, että uudella ohjelmakaudella nuorille suunnatut ohjelmat tavoittaisivat uusia kohderyhmiä sekä entistä paremmin eri kulttuurivähemmistöihin kuuluvat nuoret, vammaiset nuoret, eri sukupuolet ja esimerkiksi kasvukeskusten ulkopuolella asuvat nuoret. Kannustetaan ohjelmien osallistujia soveltuvin osin käyttämään inkluusiotukea.

Tuetaan nuorten ilmastonmuutoksen vastaista toimintaa

Vuoden 2019 Flash Eurobarometer –selvityksen mukaan 67 % nuorista pitää Euroopan unionin tärkeimpänä tavoitteena ilmastonmuutoksen vastaisia toimia ja ympäristönsuojelua. Suomi pyrkii vahvistamaan nuorisotyön roolia ja hallinnonalat ylittävää yhteistyötä nuorten tukemisessa ilmastonmuutokseen liittyvissä kysymyksissä. Tavoitteena on nostaa aihe myös Suomen tulevan Pohjoismaiden ministerineuvoston sekä sitä seuraavan Barentsin euroarktisen neuvoston puheenjohtajakauden nuorisoalan prioriteettiteemaksi.

4 Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset sekä painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Nuorisotyötä ja –toimintaa avustetaan opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisotyön määrärahoista. Näillä avustuksilla voidaan tukea ainoastaan sellaista toimintaa, joka toteuttaa nuorisolain 2 §:n tavoitteita ja lähtökohtia. Avustustoiminnassa otetaan läpäisevästi huomioon kestävä kehitys, sukupuolten tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus. Muita heikommassa asemassa oleviin voidaan tarvittaessa soveltaa myönteistä erityiskohtelua. Avustukset ovat harkinnanvaraisia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoiteohjausintressi vaihtelee avustushauittain. Nuorisoalan toimijoille myönnettävissä yleisavustuksissa opetus- ja kulttuuriministeriö ei pääsääntöisesti ohjaa avustettavan toiminnan sisältöä. Yleisavustus tukee avustuksen saajan yleisiä toimintaedellytyksiä ja sen itse valitsemia sisällöllisiä tavoitteita. Sen sijaan hankkeisiin kohdistuvilla erityisavustuksilla on suurempi merkitys opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausvälineenä. Opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa erityisavustuksille nuorisotyöstä ja –politiikasta lähteviä tavoitteita, joiden tosiasiallinen ohjausvaikutus riippuu avustushausta. Ohjaus on vahvinta valtakunnallisille nuorisoalan osaamiskeskuksille myönnettävien avustusten kohdalla.

Nuorisolain (1285/2016) mukaan valtakunnallisella nuorisoalan osaamiskeskuksella tarkoitetaan yhteisöä, joka kehittää ja edistää nuorisoalan osaamista ja asiantuntijuutta valtakunnallisesti. Osaamiskeskuksen voivat myös muodostaa kahden tai useamman yhteisön sopimukseen perustuva yhteenliittymä. Nuorisoalan osaamiskeskusten tehtävänä on kehittää ja edistää nuorisoalan perus- ja erityisosaamista asiantuntija- ja muita palveluja tuottamalla, kokoamalla, hyödyntämällä tai jakamalla tietoa nuorista, nuorisotyöstä tai nuorisopolitiikasta.

Nuorisolain 4 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa nuorisotyön ja -politiikan yleisestä johdosta, yhteensovittamisesta ja kehittämisestä sekä yleisten edellytysten luomisesta valtionhallinnossa. Nuorisotyön ja -politiikan aluehallinnon tehtävistä vastaavat aluehallintovirastot. Valtion tulee tehtävää hoitaessaan olla tarpeen mukaan yhteistyössä kuntien, nuorisoalan järjestöjen ja muiden yhteisöjen sekä nuorten kanssa.

Osaamiskeskukset ovat opetus- ja kulttuuriministeriölle yksi nuorisotyön kehittämisen väline. Osaamiskeskustoiminnan painopisteet reagoivat sellaisiin nuorisotyön ajankohtaisiin tarpeisiin, joihin opetus- ja kulttuuriministeriöllä on tavoiteohjausintressi. Koska osaamiskeskukset toimivat ainoastaan nuorisotyön alalla, niiden tehtävät eivät ole suoraan johdettavissa VANUPOn nuorisopolitiikan tavoitteista ja toimenpiteistä. Osaamiskeskukset tuottavat ja välittävät opetus- ja kulttuuriministeriölle sen tarvitsemaa tietoa. Osaamiskeskukset tukevat opetus- ja kulttuuriministeriötä sen informaatio-ohjauksessa ja kehittämistoiminnassa. Lisäksi osaamiskeskukset tarjoavat koulutusta ja tukea nuorisoalan toimijoille koko maassa.

Nuorisolain mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö hyväksyy osaamiskeskuksen valtionapukelpoisuuden määräajaksi. Koska osaamiskeskustoiminnan painopisteet määritellään valtakunnallisessa nuorisotyön ja –politiikan ohjelmassa, on määräaika kytketty ohjelman kauteen. Osaamiskeskusten kelpoisuusaika voi poiketa ohjelman voimassaoloajasta ohjelmakausien välisen siirtymäajan sujuvoittamiseksi ja laadukkaan osaamiskeskuskokonaisuuden takaamiseksi.

Nuorisoalan osaamiskeskuksen valtionavustuskelpoisuuden ja valtionavustuksen myöntäminen on harkinnanvaraista. Opetus- ja kulttuuriministeriö avaa valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman hyväk-

symisen jälkeen osaamiskeskusten valtionapukelpoisuushaun, jossa osaamiskeskustarpeita tarkennetaan ohjelman painopisteiden pohjalta. Hakemuksia arvioidaan nuorisolaissa sekä nuorisotyötä ja –politiikkaa koskevassa asetuksessa säädetyin kriteerein.

Opetus- ja kulttuuriministeriö sopii valtioapukelpoisiksi hyväksyttyjen osaamiskeskusten kanssa niiden tarkemmista tehtävistä, joihin se myöntää valtionavustuksen. Osaamiskeskusten painopisteet ovat siten suuntaa-antavia, nuorisotyön ajankohtaisia kehittämistarpeita ilmentäviä. Painopisteiden pohjalta tarkennetaan valtionapukelpoisuushaussa esitettäviä osaamiskeskustarpeita, joihin valtionapukelpoisuutta hakevat vastaavat osaamiskeskustoimintasuunnitelmillaan. Nämä hakemuksissa esitetyt suunnitelmat muodostavat pohjan varsinaisia osaamiskeskustehtäviä koskeville neuvotteluille.

Nuorisoalan osaamisen ja asiantuntijuuden kehittäminen ja edistäminen osaamiskeskustoiminnan kautta tällä ohjelmakaudella edellyttää vastuujaon selkiyttämistä, koordinaation vahvistamista ja toiminnan rakenteellista keskittämistä nykyistä harvempiin kokonaisuuksiin. Osaamiskeskukset muodostetaan painopistekohtaisesti. Ne voivat olla useamman toimijan muodostamia yhteenliittymiä.

Osaamiskeskustoiminnalle määritellään kuusi painopistettä, joiden kautta edistetään nuorten merkityksellistä elämää ja osallisuutta yhteiskunnassa. Painopisteiden määrittelyssä on tunnistettu sellaiset nuorisotyön ajankohtaiset kehittämistarpeet, joihin opetus- ja kulttuuriministeriöllä – nuorisotyön yleisestä johdosta, yhteensovittamisesta ja kehittämisestä valtionhallinnossa vastaavana ministeriönä – on tavoiteohjausintressi. Tämä tarkoittaa, etteivät ne ilman osaamiskeskustoimintaa välttämättä toteutuisi ministeriön toivomalla tavalla tai lainkaan. Osaamiskeskustoiminnan painopisteiden sisältöjen lisäksi nuorisotyössä on paljon muutakin tärkeää kehittämistoimintaa, jota ministeriö voi resurssiohjata muilla avustuksilla.

Jokaisen osaamiskeskuspainopisteen sisällä tulee läpäisevästi ottaa huomioon sukupuolten tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja kaksikielisyys. Kaksikielisyys tulee näkymään vahvasti osaamiskeskusten toiminnassa, jotta suomenruotsalaisen nuorisotyön kehittäminen vahvistuu ja ruotsinkielisten nuorten oikeus nuorisotyön palveluihin tältä osin toteutuu. Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää nuorisotyötä kehittävään osaamiskeskukseen tulee tehtäväksi suomenruotsalaisen nuorisotyön koordinointi eri osaamiskeskusten välillä. Suomenruotsalaista osaamiskeskustoimintaa koordinoivalla taholla tulee olla kokemusta ruotsinkielisten nuorisopalveluiden toteuttamisesta.

Osaamiskeskustoiminnan painopisteet ovat:

- **Nuorisotyö kunnassa**
  Nuorisotyö on kunnan lakisääteinen peruspalvelu. Se tukee nuorten kasvua ja toimijuutta omaehtoisen ja ohjatun toiminnan kautta. Nuorisotyötä tehdään yhä enemmän ns. seinättömästi, toimintaympäristöstä riippumatta ja yhteistyössä erilaisten kumppanien kanssa. Sen toimintatapoja, yhteistyöverkostoja ja työssä tarvittavaa osaamista on kehitetty, sekä kokonaisvaltaisesti että osa-alueittain tai työmuodoittain. Paikallisen nuorisotyön keskeiset haasteet koskevat sen laadun varmistamista, toiminnallisen tuloksellisuuden osoittamista ja tunnettuutta. Hyvien käytänteiden tunnetuksi tekemistä ja levittämistä sekä nuorisotyötä koskevan tiedontuotannon kehittämistä ja hyödyntämistä tulee jatkaa. Nuorisotyön vahvistaminen osana kunnassa tehtävää nuorten hyvinvointityötä on tärkeää. Nuorisotyön eri työtapojen, muotojen ja osa-alueiden (nuorten tieto- ja neuvontatyö, nuorten mielenterveyden edistäminen ja päihteiden käytön ennaltaehkäisy, sukupuolisensitiivinen nuorisotyö sekä suomenruotsalainen nuorisotyö) kehittämisessä tulee pyrkiä entistä tiiviimpään yhteistyöhön. Myös yhteistyötä paikallistason eri toimijoiden (yhdistykset, seurakunnat) tulee vahvistaa.

- **Nuorisoalalla toimivien järjestöjen tilannekuva ja vaikuttavuus**
  Kansalaisjärjestöt ovat merkittävä toimija nuorisotyön kentässä kuntien ohella tai kuntien kanssa, joko sopimuspohjaisessa tai toiminnallisessa yhteistyössä. Perinteinen yhdistysmuotoinen kansalaistoiminta on murrostilassa, vapaamuotoisen toiminnan lisääntyessä ja ostopalvelutoiminnan ohjatessa sisältöjä. Kansalaisjärjestöt tarjoavat osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä, sekä harrastustoiminnan mahdollisuuksia nuorille. Niiden nuorisotyötä ja -toimintaa koskevaa tiedontuotantoa tulee edelleen kehittää, nuorisoalan palvelutarjontaa koskevan kokonaisnäkemyksen tarkentamiseksi. Nuorten kansalaistoiminnalla on demokratiaa ja nuorten kasvua tukevia vaikutuksia, mutta näiden myönteisten vaikutusten todentaminen edellyttää järjestöjen vaikuttavuusarviointiosaamisen vahvistamista ja tutkimustietoa sen tueksi. Tarvitaan lisää tietoa muuttuvan toimintaympäristön vaikutuksista nuorisotyöhön ja –toimintaan järjestöissä ja millaisilla menetelmillä nuoria tavoitetaan muuttuvassa toimintaympäristössä. Kansalaistoiminnassa nuori hankkii osaamista, josta on hyötyä opinnoissa ja työelämässä, yksilöllisesti ja vapaamuotoisesti. Kansalaisjärjestöjen oppilaitos- ja työelämäyhteistyön vahvistaminen ja hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen systematisointi on siten tärkeää.

- **Osallisuus ja vaikuttaminen**
  Nuorisolain 24 § velvoittaa viranomaisia tarjoamaan ja järjestämään nuorille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia paikallisiin, alueellisiin ja valtakunnallisiin nuorisotyötä ja –politiikka koskevien asioiden käsittelyyn sekä kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa. Nuorisotyössä nuorten osallisuuden edistäminen on läpäisevä teema. Nuorisolain 24 §:n toimeenpanon vahvistamisessa nuorisotyön tulokulma on demokratiakasvatuksen edistämisessä ja nuorten osallisuutta koskevan tietoisuuden lisääminen: nuorten ja viranomaisten välistä vuoropuhelua tulee laajentaa ja syventää, mikä edellyttää digitaalisten välineiden ja osallisuuden laatukriteerien edelleen kehittämistä, tunnetuksi tekemistä ja käyttöön oton tukemista, eri ryhmiin kuuluvien nuorten yhdenvertaisuus huomioon ottaen. Nuorten osallisuuden kokemus yhteiskunnassa on sidoksissa nuorten radikalisoitumiseen ja väkivaltaiseen ekstremismiin. Niitä on nuorisotyössä pyritty ennaltaehkäisemään täydennyskoulutustoiminnalla ja monialaisella yhteistyöllä. Ilmiö kytkeytyy myös sisäisen turvallisuuden edistämiseen. Tarvitaan lisää tietoa koskien nuorten osallisuudesta ääriliikkeisiin.

- **Kohdennettu nuorisotyö**
  Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö muodostavat kokonaisuuden, jossa nuorille tarjotaan yksilöllistä, elämänhallintaa ja toimijuutta vahvistavaa ohjausta jatkopoluille pääsemiseksi. Toiminta on kattavaa, ja sitä koskevaa määrällistä ja laadullista tietoa on saatavilla. Sitä tuetaan valtionavustuksin, jotka kohdennetaan suoraan järjestäjätahoille, mutta myös edunvalvontaan ja kehittämistoimintaan. Tämän kokonaisuuden ajankohtaiset kehittämistarpeet koskevat nuorten työpajatoiminnan oppilaitosyhteistyötä ja uusia yhteistyömuotoja (mm. Ohjaamojen kanssa tehtävä yhteistyö sekä sosiaalityön kanssa tehtävä yhteistyö), sekä etsivään nuorisotyöhön liittyvää Aikalisätoimintaa. Lisäksi on tarpeen tarkastella nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön palveluja alueellista yhdenvertaisuutta. Kehittämistoiminnassa korostetaan monialaista yhteistyötä nuoren päihteiden käytön ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä nuoren mielenterveyden tukemiseksi.

- **Digitaalinen nuorisotyö**
  Digitaalinen nuorisotyö on kehittynyt nuorisotyön perinteestä, jossa toimitaan siellä missä nuoret ovat. Digitaalisuus liittyy toimintaympäristöön, mutta se on myös nuorisotyön ja -toiminnan sisältö ja väline. Kehittyvän teknologian myötä on digitaalinen nuorisotyö jatkuvassa muutostilassa. Vaikka se huomioidaankin nuorisotyön koulutuksessa entistä paremmin, on sitä koskevan lisäkoulutuksen ja – tuen tarve nuorisotyön ja –toiminnan suunnittelussa merkittävää ja jatkuvaa, niin kunnissa kuin kansalaisjärjestöissä. Digitaalisuus läpäisee kaiken nuorisotyön ja –toiminnan, mutta lisäkoulutuksen ja –tuen tarpeesta johtuen digitaalista nuorisotyötä on toistaiseksi aiheellista tarkastella erillisenä kehittämiskohteena. Sen valtavirtaistaminen osaksi nuorisotyön pysyviä rakenteita ja osaksi kaikkien nuorisotyössä

toimivien arkityötä on keskeinen tulevaisuuden haaste. Erityiskysymyksenä korostuvat digitaalisen median riskit, joista ajankohtaisimpana ns. grooming-ilmiö.

- **Nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa**
  Nuorisotyö tavoittaa valtaosan kohderyhmästään, kun sitä tehdään yhteistyössä koulujen ja oppilaitosten kanssa. Nuorisotyö tarjoaa nuorten tarpeisiin sopivaa tukea, lisää kouluviihtyvyyttä ja sen kautta voidaan puuttua kiusaamiseen kouluissa ja oppilaitoksissa. Yhteistyötä tulee mallintaa, vahvistaa ja kehittää eri osa-alueilla (esimerkiksi nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistamisessa ja mielenterveyden tukemisessa, sekä toisen asteen oppilaitosten asuntolapalveluissa). Kouluilla ja oppilaitoksilla on tärkeä rooli myös yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien edistämisessä, sillä ne tarjoavat puitteet koulunpäivän yhteydessä ja koulupäivän ulkopuolella tapahtuvalle harrastustoiminnalle. Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävä nuorisotyö mahdollistaa nuorten sujuvan siirtymisen koulutusasteelta toiselle sekä koulujen ja oppilaitosten yhteyksien tiivistämisen kunnallisen nuorisotyön tarjoamiin vapaa-ajan toimintoihin ja harrastustoiminnan sisältöjä tarjoaviin kansalaisjärjestöihin.

LIITE 1: VANUPO 2020–2023 - Nuorten kasvu- ja elinolojen tilannekuva

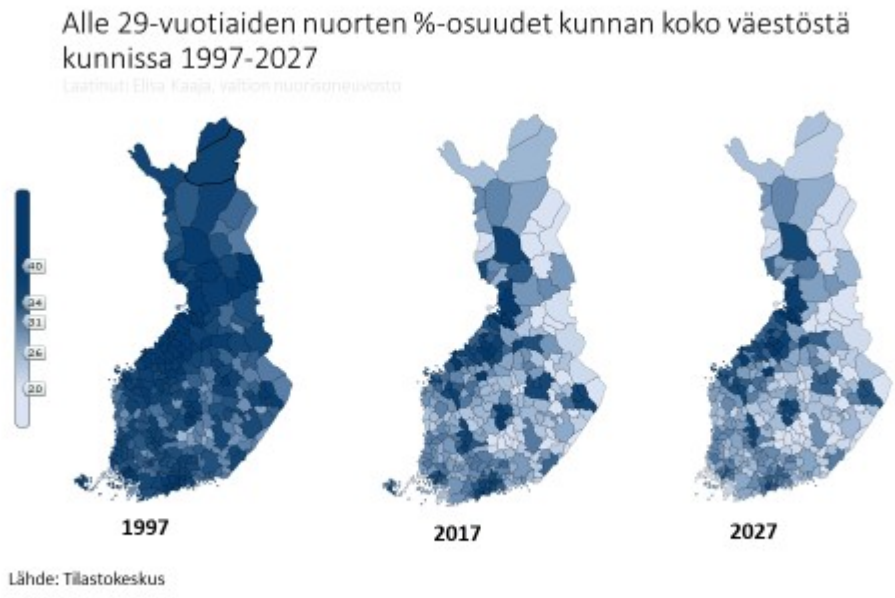
Tilannekuva hyödyntää Sanna Marinin (entisen Antti Rinteen) hallituksen ohjelmassa *”Osallistava ja osaava Suomi”* tehtyjä tilannekuvauksia nuorten kasvu- ja elinolojen osalta. Hallitusohjelman yhtenä päätavoitteena on taata nuorille sukupolville oikeus elinkelpoiseen ympäristöön ja kestävään talouteen. Tilannekuva perustuu valtion nuorisoneuvoston ylläpitämiin nuorten hyvinvointi-indikaattoreihin, joiden tukena on käytetty muuta tutkimus- ja tilastotietoa, kuten Kouluterveyskyselyn ja Nuorisobarometrin tuloksia.

Nuoret väestöryhmänä

Suomessa oli vuoden 2018 lopussa lähes 1,8 miljoonaa alle 29-vuotiasta nuorta. Heistä noin 870 000 oli iältään 12–25-vuotiaita. Nuorten osuus koko väestöstä oli 32 prosenttia. Nuorista noin 10–15 prosentilla on jokin heidän toimintaansa rajoittava vamma tai muu haitta. Väestöennusteen mukaan vuonna 2029 Suomessa 0–28 –vuotiaiden määrä laskee 1,6 miljoonaan.

Syntyvyys on tällä hetkellä ennätyksellisen alhainen ja väestönkasvuun vaikuttaa eniten lisääntyvä maahanmuutto. Suomi on viimeisen 15 vuoden aikana muuttunut yhä monikulttuurisemmaksi yhteiskunnaksi. Vuonna 2018 5–29-vuotiaista vieraskielisiä oli noin 137 000. Maahanmuuttajataustaisten nuorten määrän ennakoidaan jatkuvan. Tilastokeskuksen tuoreimman väestöennusteen mukaan Suomessa ei 15 vuoden kuluttua ole enää yhtään maakuntaa, jossa syntyisi enemmän ihmisiä kuin kuolee, jos syntyvyys pysyisi nyt havaitulla tasolla. Maamme väkiluku lähtee nykyisellä kehityksellä laskuun vuonna 2031. Vuonna 2050 väkiluku olisi noin 100 000 nykyistä pienempi.

Maan sisäinen muuttoliike on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana johtanut nuorten keskittymiseen kasvukeskuksiin ja maaseudun nuorten määrän vähenemiseen. Esimerkiksi yliopistopaikkakunnat ovat nuorten keskittymiä. Maahanmuutto lisää osaltaan nuorten määrän kasvua suurissa kaupungeissa.

Lähde: Tilastokeskus

Hallitusohjelman mukaan vanheneva väestö on huolissaan palveluista, niiden laadusta ja toimeentulosta. Nuoret ovat huolissaan elämän edellytyksistä maapallolla ilmastonmuutoksen keskellä, mutta myös omista koulutus- ja työmahdollisuuksistaan yhä epävarmempien työmarkkinoiden maailmassa.

Nuorten osuus kunnissa vaikuttaa voimakkaasti nuorille suunnattujen palvelujen toteutumiseen niin julkisissa palveluissa kuin kansalaistoiminnassakin.

Koulutus ja työllisyys

Perusopetusta tarjotaan Suomessa kaikille lapsille ja nuorille sosiaalisesta asemasta, sukupuolesta, asuinpaikasta, taloudellisesta tilanteesta, kieli- ja kulttuuritaustasta sekä etnisestä taustasta riippumatta yhteensä lähes 2 300 koulussa. Suomessa oppilaat ja opiskelijat selviävät kansainvälisissä oppimistulosvertailuissa usein muita maita paremmin. Nuorten kouluviihtyvyydessä on kuitenkin vielä parannettavaa. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan koulunkäynti oli mieluisinta ammattioppilaitoksissa opiskeleville, joista 81,5 prosenttia piti koulunkäynnistä paljon tai hyvin paljon. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista koulunkäynnistä piti melko paljoin tai hyvin paljon 60 prosenttia.

Oppimismotivaatioon ja kouluviihtyvyyteen vaikuttavat tekijät ja mekanismit ovat eri ikäryhmissä ja koulunkäynnin eri vaiheissa erilaisia. Monissa suomalaisten nuorten kouluoloihin ja oppilaiden kouluasenteisiin liittyvissä tekijöissä on nähty myönteistä, vaikkakin vielä melko vaatimatonta, kehitystä viime vuosina. Kouluviihtyvyys on lisääntynyt, omaan osaamiseen liittyvä luottamus on vahvistunut, koulu koetaan aiempaa turvallisemmaksi paikaksi, opettaja-oppilassuhde on vahvistunut positiivisella tavalla ja vanhempien tuki koetaan aiempaa myönteisemmin.

Erityisen tuen piiriin kuuluvien lasten ja nuorten määrä kertoo palveluiden tarpeesta, mutta myös palveluiden tarjonnasta. Vuonna 2018 erityistä tukea saaneiden oppilaiden osuus oli 8,1 prosenttia. Määrä on laskenut perusopetuslain muutosten tultua voimaan vuonna 2011. Erityistä tukea saaneista poikia oli 11,2 ja tyttöjä 7,9 prosenttia. Uuden tehostetun tukimuodon saaneiden oppilaiden osuus on kasvanut vuosittain varhaisen tuen periaatteen mukaisesti.

Vailla toisen asteen tutkintoa olevien osuus 20-24-vuotiaista on suuri, mutta hitaasti laskeva. Vuonna 2014 osuus oli 17,8 prosenttia, vuonna 2017 puolestaan 16,7 prosenttia. Niiden nuorten osuus, jotka olivat perusasteen tutkinnon varassa, eivät ole työssä, eivätkä olleet jatkokoulutuksessa tai harjoittelussa (ns. NEET-nuoret) oli 11,8 prosenttia.

OECD:n vuoden 2019 keväällä julkistaman ”Investing in Youth” raportin mukaan Suomen koulutusjärjestelmä on jatkuvasti OECD:n parhaiden joukossa, mutta työllisyys- ja sosiaalipolitiikan tehottomuus estää suurta osaa nuorista siirtymästä sujuvasti työmarkkinoille. Nuorten työllisyysaste on hieman OECD:n keskiarvon yläpuolella, mutta selkeästi muiden Pohjoismaiden työllisyysasteita heikompi. Nuorten työllisyys on vasta hitaasti toipumassa useista Suomen taloutta viime vuosikymmenellä koetelleista ongelmista. Alhaisen osaamistason nuoret kohtaavat erityisiä vaikeuksia Suomen työmarkkinoilla, koska korkean osaamistason työntekijöille on paljon kysyntää ja korkeaa osaamistasoa edellyttävissä tehtävissä on jatkuva työntekijäpula. Lähes puolet kaikista työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista eivät ole suorittaneet toisen asteen koulutusta. Raportin mukaan nuorten menestyksekäs osallistuminen työmarkkinoille ei ole tärkeää pelkästään heidän omien taloudellisten näkymiensä ja hyvinvointinsa kannalta, vaan myös yleisen taloudellisen kasvun ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kannalta.

Työmarkkinoilla viime vuosina tapahtunut muutos on vaikeuttanut nuorten mahdollisuuksia integroitua työmarkkinoille. Toisaalta kokonaisuutena tarkastellen alle 25-vuotiaiden työttömyys on laskenut. Vuonna 2018

oli kuukauden mittauspäivänä keskimäärin 33 316 työtöntä alle 25-vuotiasta työnhakijaa. Vuonna 2019 heitä on ollut keskimäärin 30 941 (tammi-syyskuu).

Talouden suhdanteiden heikentyminen, rakennemuutokset, työmarkkinoiden yhä kasvavat osaamisvaatimukset ja kiristyvä kilpailu ovat hidastaneet nuorisotyöttömyyden laskua ja vaikeuttaneet työhön kiinnittymistä. Noin puolet opiskelijoista kävi töissä vuonna 2019.

Matalasti koulutetun työvoiman kysyntä ja perusasteen koulutusta vastaavien työpaikkojen määrät ovat vähentyneet jatkuvasti. Erityisesti haavoittuvassa työmarkkina-asemassa olevien, kuten vammaisten, maahanmuuttajien ja NEET-nuorten työllistymisessä on vielä useita pullonkauloja. Esimerkiksi KELA:n selvityksen mukaan vammaisten nuorten on jatkuvasti todisteltava palvelujärjestelmälle, että he ovat riittävän vammaisia saadakseen heille kuuluvat työntekoa tukevat palvelut. Työnantajille heidän on puolestaan todistettava, että he ovat riittävän toimintakykyisiä pystyäkseen olemaan tuottavia työntekijöitä. Vieraskielisten nuorten riski jäädä koulutuksen ja työllistymisen ulkopuolelle on moninkertainen suhteessa suomea ja ruotsia puhuviin nuoriin.

Nuorten yrittäjyyshalukkuus on lisääntynyt viime vuosina. Yrittäjyyshalukkuutta omaavien nuorten osuuden kasvu voi peilata yleistä työmarkkinoilla tapahtuvaa heilahtelua ja epävarmuutta. Toisaalta kyse voi olla laajemmasta, yrittäjämäisen toiminnan muuttuneesta ymmärtämisestä, jota esimerkiksi opiskelijavetoiset yrittäjäyhteisöt ja yrittäjyyskasvatuksessa tapahtuneet kehitykset ovat voineet edistää.

Hallitusohjelman mukaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai alle 30-vuotiaalle valmistuneelle taataan joko työ-, työharjoittelu-, työkokeilu-, työpaja-, oppisopimus- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden aikana työttömyyden alkamisesta. Hallitus edistää nuorisotakuuta asiantuntijatyön pohjalta. Vahvistetaan Ohjaamo-palveluita sekä nuorten työpajatoimintaa.

Terveys, asuminen ja toimeentulo

Tutkimusten mukaan valtaosa suomalaisnuorista voi hyvin ja on terveitä. Vuonna 2019 julkistetun kouluterveyskyselyn mukaan terveydentilansa kokee hyväksi noin 79 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista, saman verran lukiolaisista ja noin 77 prosenttia ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista nuorista.

Nuorten alkoholinkäyttö on vähentynyt 2000-luvulla, mutta edelleenkin iso osa nuorista käyttää alkoholia humalahakuisesti. Yleisintä humalahakuinen juominen on ammattioppilaitoksessa opiskelevilla: heistä 27 prosenttia joi itsensä humalaan kuukausittain, vastaava luku lukiolaisilla oli 18 prosenttia ja peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisilla 10 prosenttia. Poikien humalahakuisuus on yleisempää kuin tyttöjen.

Nuorten huumekokeilujen määrä on vaihdellut 2000-luvulla ja tilanne on erilainen riippuen siitä, mitä ikäryhmää tarkastelee. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan marihuanaa tai kannabista on kokeillut vähintään kerran elämässään 8,6 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokan opiskelijoista, 13,8 prosenttia lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista ja 20 prosenttia ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoista.

Lasten ja nuorten jaksamisen ja mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet huolestuttavasti. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin tai muun vaikean mielenterveyden häiriön perusteella oikeutettujen 15–29-vuotiaiden osuus on pysynyt noin prosentissa ikäluokasta 2010-luvulla, mikä tarkoittaa noin 9 000 nuorta. Kuntoutuspalveluja mielenterveyden ja tai käyttäytymisen perusteella saaneiden 16–24-vuotiaiden määrä on noussut selvästi 2010-luvulla.

Hallitusohjelman mukaan madalletaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saamisen kynnystä, parannetaan oikea-aikaisuutta ja saatavuutta osana peruspalveluja. Tiivistetään niiden yhteyttä olemassa oleviin lasten ja perheiden palveluihin ja muihin palvelurakenteisiin. Turvataan alaikäisten päihdetyön palvelut alueellisesti ja kielellisesti. Tiivistetään eri hallinnonalojen yhteistyötä ja turvataan tiedonkulku.

Lasten ja nuorten liikuntaa selvittävä LIITU 2018 –tutkimuksen tulokset ovat osaltaan positiivisia mutta antaa aihetta vakavaan pohdintaan. Myönteistä kehitystä on nähtävissä liikuntasuositusten mukaisessa itse raportoidun liikkumisen määrässä: 9–15 –vuotiaista 38 prosenttia liikkui suositusten mukaisesti, kun vuonna 2016 vastaava luku oli 32 prosenttia. Toisaalta liikemittaritulosten mukaan liikuntasuosituksen saavuttaneiden lasten ja nuorten osuus ei muuttunut vuosien 2016 ja 2018 välillä, kun tarkastelussa huomioi-tiin osallistujajoukon ikä- ja sukupuolijakauman erilaisuus.

Suomalaisnuoret muuttavat pois lapsuudenkodistaan hyvin nuorena verrattuna muihin Euroopan maihin. Nuorten yksinasuminen on lisääntynyt viimeisen kahden kymmenen vuoden aikana ja vuokra-asuminen on nuorille tyypillistä. Asuntomarkkinoiden kiristyminen pääkaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa sekä työttömyyden kasvaminen heijastuvat nuorten mahdollisuuksiin saada kohtuuhintainen asunto.

Koko maassa oli vuonna 2018 asunnottomia alle 25-vuotiaita nuoria oli yhteensä 1 001 henkilöä ja heistä pitkäaikaisasunnottomia oli hiukan vajaa viidesosa. Vuoden 2018 asunnottomuusluvut eivät ole vertailukelpoisia edelliseen vuoteen Helsingin osalta tilastointimuutoksen takia. Muualla maassa asunnottomien nuorten määrä väheni 93 henkilöllä edellisvuoteen verrattuna.

Hallitusohjelman mukaan lisätään opiskelija- ja nuorisoasuntojen rakentamista ja korotetaan erityisryhmien ARA-investointiavustuksen alinta tukiluokkaa 10 prosentista 15 prosenttiin.

Noin neljännesmiljoona suomalaista elää perustason sosiaaliturvan varassa. Noin puolet heistä on alle 30-vuotiaita. Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto. Kaiken kaikkiaan nuoria toimeentulotuen saajia oli Suomessa vuonna 2018 noin 78 000. Toimeentulotukea saavien 18–24 –vuotiaiden toimeentulotuen saanti on kääntynyt laskuun vuonna 2018 sekä pitkään että vain lyhytaikaisesti toimeentulotukeen turvautuvien osalta. Muutoksen taustalla on muutos ensisijaisissa etuuksissa; siirtymä yleisen asumistuen piiriin sekä opintotukeen tehdyt muutokset. Nuorten köyhyys on myös muuta väestöä syvempää, eli heidän tulonsa jäävät kauemmas pienituloisuusrajasta kuin muiden pienituloisten.

Opintoraha ja –valtiontakaus opintolainalle turvaavat yhdessä yleisen asumistuen kanssa opiskelijan perustoimeentulon. Perusturvan riittävyyden arviointiraportin 2015–2019 (THL 6/2019) mukaan opintotuki yhdessä lainan kanssa riittää kattamaan kohtuullisen minimikulutuksen. Raportissa todetaan, että opintotuen muuttaminen lainapainotteisemmaksi 2017 joko korotti opiskelijan toimeentuloa reilusti tai laski sitä huomattavasti riippuen siitä, huomioidaanko opintolaina tarkastelussa. Vuonna 2017 lapsettomat opiskelijataloudet siirrettiin myös asumislisästä yleisen asumistuen piiriin, joka kasvatti jonkin verran opiskelijatalouksien asumisen tukia ja teki asumisen tuesta ympärivuotisen, kun asumislisää maksettiin vain opiskelukuukausilta. Opintotuen käyttöaste on laskenut 2010-luvulla johtuen tarveharkinnan kiristymisestä.

Hallitusohjelman mukaan opintoraha sidotaan indeksiin, mikä turvaa jatkossa tuen ostovoimaa. Lisäksi lasta huoltavien opiskelijoiden toimeentulon parantamiseksi korotetaan opintorahan huoltajakorotusta (25 €/kk).

18–29-vuotiaista nuorista maksuhäiriömerkintöjä on lähes 23 prosentilla. Alle 20-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnöissä on havaittavissa lievää laskua. Muissa ikäryhmissä maksuhäiriömerkintäisten henkilöiden määrä on pysynyt joko saman suuruisena tai lievästi noussut. Ns. pikalainojen lisäksi valtaosa nuorten maksuhäiriömerkinnöistä aiheutuu muista kulutusluotoista, puhelinlaskuista, verkko-ostoksista tai maksamatta jääneistä vuokrista. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyä on alle 24-vuotialle nuorille haettu 412 kertaa vuo-

sien 2014–2018 aikana. Taloudellinen tietämys on heikointa nuorilla aikuisilla ja pienituloisilla, ja taloudellisessa käyttäytymisessä on eniten ongelmia työttömillä ja pienituloisilla. Tutkimusten mukaan nuoruus, pienituloisuus ja vähäinen koulutus lisäävät riskiä velkaantumiseen ja ylivelkaantumiseen.

Hallitusohjelman mukaan yhteiskunnallinen eriarvoisuus heijastuu ihmisten elämään monin tavoin. Yksi sen ilmenemismuodoista on köyhyys ja pitkittynyt toimeentulotuen asiakkuus. Eriarvoisuus ilmenee myös eroina väestöryhmien terveydessä ja osallisuudessa sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuutena. Selvitetään syitä erityisesti nuorten toimeentulotukiriippuvuuteen ja keinoja sen vähentämiseksi.

Nuoren henkilökohtainen koskemattomuus ja turvallisuus

Kouluterveyskyselyn 2019 mukaan perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaista kertoo joutuneensa koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa seitsemän prosenttia. Sama kokemus on kuudella prosentilla 8. ja 9. luokkalaisista, prosentilla lukiolaisista ja neljällä prosentilla ammattiin opiskelevista. YTHS:n selvityksen mukaan yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintojen aikana muiden opiskelijoiden kiusaamisen kohteena koki olleensa noin viisi prosenttia ja henkilökunnan kiusaamisen kohteena yli kuusi prosenttia opiskelijoista. Kiusatuksi joutuminen on yleisempää naisilla kuin miehillä.

Nuorissa ikäluokissa syyllistytään eniten väkivaltaan ja myös joudutaan yleisimmin sen uhriksi. Kaikkein todennäköisimmin väkivaltaan syyllistyvät ja sen uhreiksi joutuvat 18–20-vuotiaat. Vuonna 2017 alle 15-vuotiaat tekivät 3 prosenttia ja 15–17 -vuotiaat 5 prosenttia kaikista rikoslakirikoksista (KRIMO 2018, rikollisuustilannekatsaus 2017). Ristikarin ym. (2018) tutkimuksen mukaan vuonna 1997 syntyneiden kohortissa 5,2 prosenttia tytöistä ja 19,5 prosenttia pojista oli saanut joko tuomion tai rangaistusmääräyksen 18 vuoden ikään eli vuoden 2015 loppuun mennessä. OM:n kehittämistyöryhmän ehdotuksessa toimintamalliksi arvioi-tiin rikoksilla oireilevia nuoria olevan noin 7 000.

Poliisin tilastoissa suurin osa väkivaltarikosten tekijöistä ja uhreista on miehiä, mutta uhritutkimusten mukaan naiset ja miehet joutuvat yhtä paljon väkivaltarikosten uhreiksi. Väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen. Väkivaltarikollisuuden riskitekijöitä ovat asunnottomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema, pienet tulot ja naimattomuus. Lisäksi alkoholinkäyttö on kiinteästi sidoksissa pahoinpitelyrikoksiin, mutta 1990-luvun lopun huipun jälkeen alkoholihumalassa tehtyjen pahoinpitelyjen määrä on ollut laskussa.

Väkivaltaisten ääriliikkeiden ja väkivaltaisen ääriajattelun uhka on viime vuosina noussut Suomessa julkiseen keskusteluun. Taistelualueille matkustaminen uskonnolla perustellun väkivallan tekemiseksi, väkivaltaiset rasistiset liikkeet sekä koulusurmien tyyppiset teot ovat herättäneet Suomessakin tarpeen laajapohjaiselle ennaltaehkäisytoiminnalle.

Liikenneonnettomuudet ovat 15−29-vuotiaiden yleisin kuolinsyy. Suomessa liikenteessä kuolleiden nuorten määrä on vähentynyt viimeisten vuosikymmenien aikana. Tämä johtuu muun muassa nopeusrajoituksien paremmasta noudattamisesta sekä turvavyön ja kypärän käytöstä. Nuorten kuljettajien riski kuolla liikenteessä on kuitenkin yli kolminkertainen muuhun väestöön verrattuna. Nuoret eivät koe riskejä yhtä vaarallisina kuin vanhemmat, ja ajokokemusta on vähemmän. Juuri ajokortin saaneet 18–19-vuotiaat ovat selkeästi suurin riskiryhmä rattijuopumukselle. Rattijuopumustapauksissa kuolleista ja loukkaantuneista yli kolmannes on 15-24-vuotiaita.

Hallitusohjelman mukaan jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus koskemattomuuteen. Vahvistetaan seksuaalikasvatusta. Laaditaan toimenpideohjelma kiusaamiseen puuttumiseksi ja yksinäisyyden vähentämiseksi.

Nuorten vaikuttaminen, osallisuus ja harrastaminen

Vuonna 2015 voimaan tulleen kuntalain mukaan jokaisessa kunnassa tulee olla kunnanvaltuuston asettama nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttamisryhmä, jonka toimintaedellytyksistä kunnan on huolehdittava. Tuoreen Nuorisovaltuustoselvityksen mukaan Manner-Suomen kunnissa toimii tällä hetkellä 290 nuorisovaltuustoa, eli toimielin puuttuu tällä hetkellä vain viidestä kunnasta.

Vuoden 2017 alussa voimaan tullut nuorisolaki sisältää viranomaisia koskevan varsin laajan velvoitteen tarjota kaikille nuorisolain tarkoittamille nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Lain 24 §:ssä säädetään kunnan ja valtion viranomaisen velvollisuudesta tarjota ja järjestää nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn sekä nuorten kuulemisesta mainituissa asioissa.

Peruskoululaisten osallisuutta ja kuulemista pyritään parantamaan perusopetuslakiin vuonna 2013 lisätyllä osallisuutta ja oppilaskuntaa koskevalla 47 a§:llä, joka velvoittaa opetuksen järjestäjän edistämään kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtimaan oppilaiden mahdollisuudesta osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä mielipiteen ilmaisemiseen oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Kouluilla tulee olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta.

Vuoden 2018 Nuorisobarometrin mukaan nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan on kasvanut, samoin luottamus demokratian toimivuuteen. Erityisesti alle 20-vuotiaiden osallistuminen poliittiseen toimintaan on yleistynyt. Äänestäminen ja vaaleissa ehdolle asettuminen koetaan nuorten parissa tehokkaimmiksi vaikuttamisen keinoiksi. Kiinnostus politiikkaa kohtaan tai luottamus edustukselliseen demokratiaan eivät kuitenkaan aina realisoidu osallistumisena ja aktiivisuutena. Nuorisobarometrissa tärkeimmiksi syiksi olla vaikuttamatta ovat nousseet ajanpuute ja vaikeus löytää itselle mielekkäitä vaikuttamisen keinoja.

Nuorten osuus valtiollisessa päätöksenteossa on kasvanut, kun asiaa mitataan nuorten kansanedustajien määrällä. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa eduskuntaan valittiin kahdeksan alle 30-vuotiasta kansanedustajaa, kun vuonna 2007 heitä valittiin vain kaksi. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa nuorten äänestysaktiivisuus hieman kasvoi verrattuna vuoden 2015 vaaleihin. Eniten nousi 18-24-vuotiaiden nuorten äänestysprosentti (8,2 %-yksikköä). Nuoret äänestivät silti merkittävästi vähemmän kuin vanhemmat ikäluokat: 18-24-vuotiaista äänesti noin 55 %, kun 71-vuotiaista äänesti yli 82 %.

Nuorten luottamus poliitikkoihin on heikentynyt. Nuorisobarometrin mukaan noin kolmannes nuorista kokee, että poliitikot ovat epäluotettavia. Saman verran nuorista kokee, että poliitikot välittävät vain rikkaiden ja vaikutusvaltaisten kansalaisten asioista. Vaikka poliitikkoihin ei luoteta, edustuksellisen demokratian instituutiot, kuten eduskunta ja presidentti, ovat nuorten mielestä luotettavia.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta haasteena on osallisuuden kasautuminen voimakkaasti samoille, aktiivisille nuorille. Lisäksi nuorten osallistuminen on kahtiajakoista: osa nuorista pyrkii vaikuttamaan vähemmän omistautumista vaativin keinoin, esimerkiksi ostopäätösten kautta. Pienempi osa nuorista on aktiivisesti mukana esimerkiksi järjestötoiminnassa ja pyrkii vaikuttamaan sitä kautta politiikkaan tai yhteiskuntaan.

Nuorten äänestysaktiivisuuteen vaikuttavat myös koulutustaso, maahanmuuttajatausta ja sukupuoli. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista jopa 89 % äänesti eduskuntavaaleissa. Ulkomaalaistaustaisista nuorista äänesti keskimäärin vain n. 32 %. 18–24-vuotiaiden naisten äänestysprosentti oli yli 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin saman ikäisten miesten.

Suoran demokratian osallistumiskeinoja on Suomessa kehitetty 2010-luvun alkupuolelta lähtien. Erityisesti nuoret ovat ottaneet nämä osallistumiskeinot omikseen. Kansalaisaloite on ollut nyt käytössä kahden halli-

tuskauden aikana. Eduskuntavaalitutkimusten mukaan merkittävä enemmistö suomalaisista katsoo kansalaisaloitteen edistäneen demokratian toimivuutta Suomessa. Vuonna 2015 täysin samaa mieltä asiasta oli vajaa kolmannes ja osittain samaa mieltä noin 48 % vastaajista. Vuonna 2019 osuudet olivat hieman laskeneet: täysin samaa mieltä oli noin viidennes ja osittain samaa mieltä noin 44 % vastaajista. Kansalaisaloite on myös lisännyt ihmisten kiinnostusta yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Nuorten järjestöihin kuulumisessa ei ole tapahtunut muutoksia vuodesta 1998 vuoteen 2018. Vuoden 2019 vapaa-aikatutkimuksen mukaan hieman yli puolet 10–29-vuotiaista nuorista kuului jäsenenä johonkin järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan. Tyttöjen ja poikien osallistuminen on suunnilleen samalla tasolla. Kaikkein aktiivisin ikäryhmä ovat 10–14-vuotiaat, joista 72 prosenttia kuului järjestöön tai vastaavaan ryhmään. Nuorten järjestöaktiivisuutta tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että esimerkiksi urheilu- tai liikuntaseuroihin osallistuvat nuoret eivät välttämättä miellä kuuluvansa järjestöön.

Oppilaiden kokemus heidän mielipiteidensä huomioinnista koulussa on hieman parantunut viime vuosina. Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2019 noin 27 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista ja lähes puolet lukioiden ja ammattioppilaitosten 1. ja 2 vuoden opiskelijoista koki, että oppilaiden mielipiteet otettiin huomioon koulutyön kehittämisessä hyvin tai melko hyvin.

Hallitusohjelman mukaan käynnistetään vuoteen 2025 ulottuva hallinnonalat ylittävä demokratiaohjelma. Demokratiaohjelmalle keskeistä on kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittäminen.

Sillä myös tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa, ulkopuolisuutta kokevien osallisuuden vahvistamista, kansalaisjärjestöjen autonomian ja toiminta-edellytysten turvaamista sekä lähidemokratian vahvistamista.

Hallitusohjelman mukaan myös edistetään yhteistyötä järjestöjen ja koulujen välillä. Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ja osallistamista. Pidetään huolta oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnasta.

Harrastuksessa on kyse mieleisestä tekemisestä, kaverisuhteiden vaalimisesta, itsensä kehittämisestä ja omista unelmista. Harrastuksella on tärkeä asema lasten ja nuorten identiteetin vahvistamisessa, hyvinvoinnissa ja osallisuudessa ja se voi suojata yksinäisyydeltä ja syrjäytymiseltä. Harrastustoiminnan järjestäjinä tärkeitä ovat kunnat, kolmas sektori sekä yritykset. Valtio tukee harrastamista huomattavasti, mutta rahoitus ja linjaukset ovat pirstaloituneet eri hallinnonaloille. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen 2018 mukaan nuorista 89 prosentilla on harrastus.

Harrastavien lasten ja nuorten osuus on kasvanut vuosikymmenen alusta. Välitön asuinympäristö ja toimeentulo vaikuttavat lasten ja nuorten harrastamiseen. Esimerkiksi lapsilla ja nuorilla, joiden perheissä joudutaan tinkimään ostoksista, vain 80 % on harrastus. Nuorilla, joilla on lapsia, jotka ovat työttömiä tai joiden koulutus on perusasteen varassa, on muita nuoria harvemmin jokin harrastus. Kysyttäessä lapsilta ja nuorilta syitä harrastuksen puuttumiselle ovat esimerkiksi ajankäytön haasteet, harrastuksen hinta, toimintarajoitteet ja kiusaaminen.

LIITE 2: Nuorten sekä nuorisotyön ja –politiikan keskeisten tahojen kuuleminen Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman 2020–2023 valmistelussa

Nuorisolain 1285/2019 5 §:ssä säädetään nuorten ja nuorisotyön ja –politiikan keskeisten tahojen kuulemisesta Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman valmistelussa.

Ohjelmavalmistelun aloitustilaisuus ja Valtion nuorisoneuvoston lausunto

VANUPOn valmistelun aloitustilaisuus ”Kohti uutta VANUPOa 2020-2023” järjestettiin 19.6.2019 ja siihen osallistui laaja joukko viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Tilaisuudessa osallistujat toivat esiin ehdotuksiaan ja toiveitaan VANUPOn sisällöiksi. Linkki tilaisuuden videotallenteeseen: https://www.youtube.com/watch?v=MhklIcffZ_o&feature=youtu.be

Valtion nuorisoneuvosto antoi lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti lausunnon ohjelmaan otettavista asioista 6.6.2019. Valtion nuorisoneuvoston lausunto on luettavissa kokonaisuudessaan täältä: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/06/VANUPO-lausunto.pdf

Nuorten kuuleminen

Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman 2020-2023 valmistelussa kuultiin 1 890 nuorta 104 eri paikkakunnalta. Kuulemiseen osallistuneet nuoret olivat 11-29-vuotiaita ja heitä kuultiin kouluissa, oppilaitoksissa, nuorisotiloissa, harrastus- ja järjestötoiminnassa, nuorten työpajoilla, kirjastoissa, kauppakeskuksissa, Ohjaamoissa ja myös sähköisten kanavien kautta. Nuoret haastateltavat edustivat 18 eri äidinkieltä. Nuoria haastattelivat Humanistisen ammattikorkeakoulun 120 yhteisöpedagogiopiskelijaa ja haastattelut toteutettiin syyskuussa 2019.

Nuorten haastattelussa hyödynnettiin teemakortteja, joiden sisällöt oli otettu pääministeri Sanna Marinin (entisen Antti Rinteen) hallitusohjelman nuoriin tai nuorten kasvu- ja elinoloihin liittyvistä asioista ja tavoitteista. Kortteihin hallitusohjelman käsitteet oli sanoitettu nuorten arkeen ja tekemiseen liittyviksi asioiksi.

Nuori päätti itse, mistä teemasta tai teemoista hän haluaa puhua ja ilmaista kantansa haastattelussa. Teemoja olivat mm. digitaalinen media, mielen hyvinvointi, asuminen ja asuinympäristö, eriarvoisuus, tulevaisuuden näkymät, oppivelvollisuuden nostaminen, harrastaminen, kestävä kehitys ja ilmastonmuutos. Eniten nuoret ottivat kantaan harrastamiseen, päihteisiin, pelaamiseen, mielenterveyteen, omaan arkeen, kiusaamiseen ja kestävään kehitykseen ja ilmastonmuutokseen liittyviin asioihin. Käsitteet demokratia ja osallistuminen herättivät nuorissa vähiten keskustelua, mutta kun sama asia sanoitettiin nuorille vaikuttamisena ja heidän mielipiteensä kuulemisena, niin asia tunnistettiin paremmin.

Haastatelluista nuorista 41 % puhui harrastamisesta ja se oli kaikista vaihtoehdoista suosituin teema. Harrastaminen tarjoaa nuorille ystäviä, liikuntaa, joukkuehenkeä, yhdessäoloa, uramahdollisuuksia, sosiaalisia taitoja sekä viihtymistä ja tekemistä. Palautteissaan nuoret painottivat sitä, että harrastamisen tulee olla mahdollista kaikille nuorille ja että liian usein este harrastamiselle on nuoren perheen rahanpuute ja harrastuksen kalleus. Nuoret listasivat harrastamista estäviksi asioiksi myös ajanpuuteen, joka johtuu pitkistä koulupäivistä ja/tai –matkoista, pitkistä välimatkoista vailla kyytimahdollisuuksia harrastuksiin, omasta työnteosta, kiireestä, harrastusten ikärajoista sekä siitä, että harrastusryhmiin on vaikea päästä mukaan, jos ei ole ollut lapsesta asti mukana. Nuoret viestittivät myös, että harrastuksia ei ole yhtäläisesti tarjolla eri kunnissa. Nuor-

ten toiveena oli, että nuorille olisi enemmän tarjolla omia tiloja, erityisesti musiikin tekemiseen, jotta bänditreeneillä ei häirittäisi naapureita ja että nuorille voisi olla omia puistoja ja alueita, kuten lapsille on tarjolla leikkipuistoja.

Pelaaminen oli monen nuoren mielestä mielekästä tekemistä ja se kehittää erilaisia taitoja kuten esim. kielitaitoa ja strategista ajattelua. Digitaaliset pelit olivat yksi yhdessäolon ja ystävien tapaamisen muoto. Pelaaminen oli kolmanneksi yleisin aihe, josta nuoret halusivat puhua ja josta nuorilla oli positiivista sanottavaa.

Nuoret totesivat, että päihteitä on kaikkialla ja niitä on helposti saatavilla. Nuoret toivovat päihteitä koskevaa valistusta päihderiippuvuuksiin liittyvän pelottelun tilalle sekä vanhempien ja lähipiirin hyvää esimerkkiä päihteiden käytössä. Nuoret pitävät kouluja ja oppilaitoksia paikkoina, joissa päihdevalistus parhaiten tavoittaisi kaikki nuoret ja asiasta voitaisiin puhua avoimemmin ”ilman stigmaa”.

Nuorilta tulleissa viesteissä painottui, että kiusaamiseen tulisi puuttua välittömästi ja kiusaajalle tai kiusaajille tulee asettaa sanktio viiveettä, ja että myös kiusatun tulisi saada apua välittömästi. Nuorten mielestä kiusaaja pääsee vähemmällä kuin kiusattu ja liian usein kiusaaja ohjataan puhutteluun ja asia jää siihen. Nuoret muistuttavat, että koulun vaihtaminen ei välttämättä tuota toivottua ratkaisua, koska kiusaamista tehdään yleensä ryhmissä ja yhden kiusaajan siirtäminen ei kiusaamista lopeta, koska ryhmä jatkaa. Koulun vaihtaminen voi toimia isommilla paikkakunnilla, mutta harvaan asutulla seudulla toinen koulu voi olla liian kaukana, eikä vaihto ole silloin mahdollista.

Nuoret myös muistuttivat, että nettikiusaamisessa on vaikea tunnistaa kiusaajaa tai kiusaajia, koska teot voi tehdä anonyymisti. Nuoret nostivat esiin heihin kohdistuvan kiusaamisen myös työpaikoilla. Nuoret kokevat, että osa vanhemmista työkavereista ivaa heitä ja että kiusaamisen puheeksi ottaminen esimiehen kanssa on vaikeaa siksi, että nuoret pelkäävät kertomisen lisäävän työpaikkakiusaamista. Nuoret odottavat aikuisilta nopeaa väliintuloa tai puuttumista silloin kun kiusaamista havaitaan tai kun nuori kertoo kiusaamisesta.

Nuoret haluavat parannuksia palveluihin, joilla vastataan nuorten syrjäytymiseen ja mielen hyvinvointiin. Nämä asiat koskettavat nuoria ja niihin odotetaan parannuksia välittömästi. Nuoret pitävät yhtenä ratkaisuna matalan kynnyksen palveluja, joilla voitaisiin auttaa nuoria nopeammin ja välittömämmin.

Ilmastoasiat ja ilmastoahdistus olivat paljon esillä haastatteluissa. Nuoret haluavat toimia ja löytää ratkaisuja kestävään kehitykseen ja ilmastomuutosasioihin. Nuoret miettivät, mitä kukin voi tehdä omassa, päivittäisessä arjessa mutta pohtivat myös rakenteisiin liittyviä keinoja ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi.

Nuorten haastattelujen yhteenveto luovutettiin tiede- ja kulttuuriministerille Hanna Kososelle keskiviikkona 25. syyskuuta 2019. Linkki HUMAK:n Turun kampuksen opiskelijoiden koostamaan videoon nuorten palautteista: https://youtu.be/fGky3vlFV_4

Valtakunnallista nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaa 2020–2023 koskeva kysely nuorille ja nuorisotyön ja –politiikan toimijoille

Valtakunnallinen Webropol-kysely toteutettiin 25.6. –15.8.2019 välisenä aikana. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 150 henkilöä. Vastaajien joukossa oli järjestöjä, kuntia ja yksityishenkilöitä sekä yrityksiä ja muita organisaatioita, joista kolmelta ensi mainitulta tuli eniten vastauksia.

Kyselyssä kysyttiin vastaajien mielipidettä VANUPO:n kohdentamista nuorten ikärajan mukaan:

- alaikärajausta ehdotettiin ikävuosien 0-16 välille; mediaani oli 12 vuotta;

- yläikärajausta ehdotettiin ikävuosien 15-28 välille; mediaani oli 27,5 vuotta.

Kyselyssä pyydettiin asettamaa tärkeysjärjestykseen kolme asiaa, jotka tulevaan VANUPO:on tulisi sisällyttää. Eniten kannatusta saivat seuraavat asiakokonaisuudet: 1) Osallisuus laajasti tulkittuna, aktiivinen kansalaisuus; 2) Mielenterveyspalvelujen riittävyys ja ennaltaehkäisy ja niihin liittyvä koulutus, syrjäytymisen ehkäisy sekä kiusaamisen vähentäminen; sekä 3) Yhdenvertaiset harrastusmahdollisuudet. Lisäksi esiin nousivat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, kansainvälisyys, ilmastoasiat ja kuntien monialainen yhteistyö.

Lausuntokierros ohjelmaluonnoksesta

Lausuntokierros ohjelmaluonnoksesta järjestettiin 14.10.–4.11.2019. Lausuntokierros toteutettiin Lausuntopalvelu.fi –verkkopalvelussa. Määräaikaan mennessä lausunto ohjelmaluonnokseen saatiin 111 taholta.

Lausunnonantajista enemmistö oli kansalaisjärjestöjä ja säätiöitä, mukana oli myös virastoja (esimerkiksi aluehallintovirastoja, KAVI, Opetushallitus ja THL), kuntia ja Valtion nuorisoneuvosto.

Lausunnoissa nostettiin esiin teemoja, joiden toivottiin näkyvän enemmän ohjelmassa. Tällaisia olivat mm. yhdenvertaisuus läpileikkaavana teemana/omana tavoitteenaan, ehkäisevä päihdetyö ja päihdekasvatus, pelihaittatyö sekä Ohjaamo-toiminnan rahoitus ja koordinaatiovastuun määritteleminen. Kuulemiskierroksen tuloksena osaa näistä teemoista vahvistettiin lopullisessa ohjelmassa.

Eräät lausunnonantajat katsoivat, että hallitusohjelman VANUPO:lle asettama tavoite syrjäytymisen ehkäisytyöstä ei näkynyt luonnoksessa riittävän selkeästi. Toiset taas katsoivat arjenhallinnan vahvistamisen edistävän syrjäytymisen ehkäisyä. Kun syrjäytymisen ehkäisy sanallistetaan sujuvan arjen kautta, ohjelma ei kiinnity pelkästään kohdennettuun työhön, vaan näyttäytyy selkeämmin ennaltaehkäisevänä työnä ja ohjelma näyttäytyy samalla kaikkia nuoria koskevana ohjelmana.

Osa lausunnonantajista näki ohjelmaluonnoksen ”silppumaisena” luonnoksessa olleiden tavoitteiden, kohderyhmien ja vaikutusten erimitallisuuden seurauksena. Saadun palautteen perusteella lopullisessa ohjelmassa eräät tavoitteista koottiin suuremmiksi kokonaisuuksiksi.

Kaikkiin ohjelmaluonnoksesta annettuihin lausuntoihin voi tutustua täällä: https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=3d71440e-e1d8-4947-a0dd-a978e7fc2e2d